

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра: менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему:

***«УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВОЇ
КОМПАНІЇ (на матеріалах ПАТ «НАСК» «Оранта»)»***

Виконав: студент магістратури за
спеціальністю 072 Фінанси, банківська
справа та страхування
Завацький О.М.

Керівник: _____
К.е.н., доцент
Ткачук Н.М.

Рецензент: _____
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та
ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ.....	6
1.1. Сутність фінансової стійкості страхової компанії та фактори її забезпечення.....	6
1.2. Методичні підходи управління фінансовою стійкістю страхової компанії..	15
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ.....	22
2.1. Оцінка сучасного стану розвитку страхових компаній України в контексті забезпечення фінансової стійкості.....	22
2.2. Аналіз фінансової стійкості НАСК «Оранта».....	30
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ.....	37
3.1. Перспективні методи оцінки фінансової стійкості страхової компанії.....	37
3.2. Інструменти вдосконалення управління фінансовою стійкістю страхової компанії.....	44
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	59

ВСТУП

Актуальність роботи. Ефективно функціонуючий страховий ринок є невід'ємною складовою фінансової інфраструктури країн з ринковою економікою. В умовах невизначеності та широкого спектра ризиків страхові компанії покликані надавати надійний страховий захист юридичним і фізичним особам, сприяючи їх ефективному функціонуванню та забезпечуючи їх впевненість у майбутньому. Стійкість страхових компаній є не лише важливою передумовою їх виживання, але й запорукою успішної реалізації їх місії та стратегічних цілей.

Належне функціонування страхового ринку вимагає наявності фінансово стійких гравців на ньому. Саме тому, необхідні адекватні методичні підходи до управління та оцінювання фінансової стійкості страховика, які б не спотворювали існуючої ситуації й відображали б максимально об'єктивний стан речей в компанії.

До того ж, важливість та актуальність дослідження даного питання проявляється і зі сторони самого страховика. Компанія функціонує в конкурентному середовищі, що вимагає прийняття виважених та вчасних управлінських рішень. І саме забезпечення фінансової стійкості може стати однією з ключових конкурентних переваг страхової компанії.

Теоретичні основи фінансової стійкості страхових компаній та умови її забезпечення розглядали у своїх працях багато вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема даній проблематиці присвячені роботи наступних авторів: Александрова М. М., Базилевича В. Д., Бойка А. О., Вовчак О.Д., Олійник В.М., Осадець С. С., Пікус Р.В, Пруц Р.Я, Ткаченко Н.В., Шевчука О.О. та ін.

Наголошуючи на вагомості результатів досліджень зазначених авторів, зауважимо, що подальшого вивчення потребують практичні питання управління й дотримання фінансової стійкості страховими компаніями, виокремлення та оцінка елементів впливу на формування фінансової стійкості страхових компаній. Саме це й зумовило вибір теми дослідження, сформувало його мету та основні завдання.

Метою роботи є поглиблення теоретичного обґрунтування управління стійкістю страхової компанії та вироблення практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність виконання таких завдань:

- дослідити сутність фінансової стійкості страхової компанії та критерії її забезпечення;
- розглянути методичні підходи управління фінансовою стійкістю страхової компанії;
- оцінити сучасний стан розвитку страхових компаній України в контексті забезпечення фінансової стійкості;
- проаналізувати фінансову стійкість НАСК «Оранта»;
- дослідити перспективні методи оцінки фінансової стійкості страхової компанії;
- запропонувати інструменти вдосконалення управління фінансовою стійкістю страхової компанії.

Об'єктом дослідження є фінансова стійкість як головна характеристика фінансового стану страхової компанії в сучасних умовах розвитку страхового ринку.

Предметом дослідження виступають теоретичні та практичні аспекти управління фінансовою стійкістю страхових компаній.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань застосовані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: аналіз і синтез, абстрагування та узагальнення - для уточнення категоріально-понятійного апарату щодо фінансової стійкості та дослідження методів її забезпечення; статистичний метод, порівняння - для оцінювання фінансової стійкості страховика, табличний і графічний методи – для наочного представлення теоретичних і практичних результатів дослідження.

Інформаційною базою для написання роботи є нормативно-правова база України, яка регулює діяльність страхових компаній та окреслює порядок

оцінки їх фінансової стійкості, фінансова звітність НАСК «Оранта» за 2014-2018 роки, статистичні дані про фінансові показники, науково-практичні та літературні джерела.

Практичне значення одержаних результатів роботи полягає у тому, що теоретичні положення, висновки і рекомендації окреслені в магістерській роботі, доведені до рівня практичних рекомендацій, які дозволяють здійснювати управління фінансовою стійкістю страхової компанії на основі адекватного аналізу та інформаційно-аналітичного забезпечення цього процесу.

Структура роботи. Відповідно до мети та завдань дослідження робота складається зі вступу, 3 розділів, 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 65 найменувань та додатків. Загальний обсяг роботи 52 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

1.1. Сутність фінансової стійкості страхової компанії та фактори її забезпечення

Діяльність страхових компаній направлена на ефективне використання власних коштів (капіталу) в залежності від величини і характеру прийнятих ризиків, збільшення обсягу зібраних страхових премій за рахунок підвищення довіри населення до страхових компаній; зміцнення фінансового становища. Для споживачів страхових послуг страхові компанії повинні забезпечити соціальну захищеність, довіру до страхових послуг за рахунок можливості аналізу своєчасної, повної та достовірної звітності діяльності страхової компанії.

Наразі основною умовою стабільності страхових компаній є фінансова стійкість, за допомогою якої інститут страхування може повноцінно виконувати свою багатопланову роль у процесі суспільного відтворення. Оскільки, кошти які залучаються у цей сектор є коштами переважно приватних та корпоративних клієнтів, то вагомим фактором вкладення цих ресурсів є фінансова стійкість страхової компанії, а саме методи та механізми її забезпечення, підтримки та постійного моніторингу задля гарантування безпеки коштів та контроль за ефективним їх використанням.

Фінансова стійкість страхової компанії визначається значною кількістю взаємозалежних між собою чинників та відображує фінансовий стан страховика у довгостроковій перспективі; вважається одним із основних показників при виборі страховика потенційними страхувальниками. Достатній рівень фінансової стійкості є основою своєчасного виконання як страхових, так і інших зобов'язань страхової компанії, підтримки конкурентоспроможності у майбутньому, забезпечення страхового захисту та рівня життя населення.

Для визначення сутності та повноти поняття «фінансова стійкість страхової компанії» необхідно розглянути існуючі підходи науковців, що подані в табл. А.1 (додаток А). Отже, можна виділити такі науково-методичні підходи до визначення поняття «фінансова стійкість страхової компанії»:

- фінансова стійкість страхової компанії подана як перевищення доходів страхової компанії над її витратами: М. М. Александрова [1], О. О. Шевчук [62];
- фінансова стійкість ототожнюється з платоспроможністю страхової компанії або платоспроможність визначається авторами як одна з її найважливіших складових: В. Д. Базилевич [4], І. С. Іванюк [19];
- фінансова стійкість визначається як здатність страхової компанії виконувати взяті на себе зобов'язання перед страхувальниками (найпоширеніший підхід серед вітчизняних науковців): А. В. Палкін [32], Н. В. Ткаченко [57-58];
- фінансова стійкість ототожнюється зі здатністю страхової компанії адаптуватися до постійно змінюваного економічного середовища (Н. В. Ткаченко [58], О. О. Шевчук [62]);
- фінансова стійкість як комплекс дій фінансового, інвестиційного та організаційного характеру: А. О. Бойко [8].

На нашу думку, більш повним є визначення фінансової стійкості страховика як «економічної категорії, що характеризує такий стан його фінансових ресурсів, їх розподілу і використання, за якого страхова компанія залишається платоспроможною і здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу зовнішніх чинників, спричинених зміною параметрів середовища, в якому вона перебуває, і/або внутрішніх чинників, викликаних реалізацією одного або низки ризиків страховика» [19, с. 89].

На основі критичного узагальнення наукових концепцій відзначимо, що найбільш повним та детальним визначенням даного поняття є трактування вітчизняного науковця Ткаченко Н.В.: «Фінансова стійкість страхової компанії – це такий стан організації її грошових потоків (вхідних і вихідних), при якому

страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання (не тільки поточні, але й ті, що виникають за негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників) відносно всіх суб'єктів ринку протягом визначеного часу за рахунок залучених і власних ресурсів, забезпечувати відновлення своїх фінансових показників за будь-якого несприятливого впливу до бажаного і/або оптимального рівня, адаптуватися до постійно змінюваного економічного середовища, використовувати нові обставини, властивості та відносини для цілеспрямованого і динамічного розвитку страховика на основі зростання прибутку й капіталу в даний час і в прогнозованій перспективі» [58-58].

Проведений аналіз літературних джерел дозволяє виділити три взаємопов'язані та взаємообумовлені ознаки фінансової стійкості страхових компаній: надійність, платоспроможність та ліквідність. Усі вказані вище ознаки спроможні впливати на формування рівня довіри до страховика і є підґрунтям для визначення рівня його фінансової стійкості.

Зважаючи на характерні особливості діяльності страхових компаній розрізняють два види їх фінансової стійкості, як і дві сторони з яких її можна оцінити, а саме:

- 1) фінансова стійкість страхової компанії як юридичної особи, що займається господарською діяльністю з надання послуг;
- 2) фінансова стійкість страхової компанії за вимогами, що ставляться до страхових компаній як до суб'єктів фінансового ринку.

Фінансова стійкість страхової компанії як юридичної особи полягає в ефективному співвідношенні власного і позикового капіталу у структурі фінансових ресурсів страхової компанії, що здатне забезпечити необхідний рівень платоспроможності і ліквідності.

Фінансова стійкість страхової компанії за вимогами, що ставляться до страхових компаній як до суб'єктів фінансового ринку полягає у створенні такої структури фінансових ресурсів страхової компанії, яка б забезпечила формування відповідного співвідношення нормативного і фактичного запасів

платоспроможності, необхідних резервів, статутного капіталу та слідування іншим вимогам законодавства, що ставляться до цього виду фінансової діяльності. Більш детально чинники фінансової стійкості страхової компанії як суб'єкта ринку та як суб'єкта господарювання подані в додатку Б.

На фінансову стійкість страхової компанії впливають ряд факторів, які можуть мати як внутрішнє, так і зовнішнє походження, різних як за характером, так і за ступенем впливу. При чому варто враховувати такий факт – якщо компанія є фінансово стійкою щодо якогось одного фактора, це не означає, що вона є такою самою щодо інших факторів. Групування факторів, що здійснюють вплив на фінансову стійкість страхової компанії показано в табл. 1.1.

Таблиця 1.1. Фактори впливу на фінансову стійкість страхової компанії*

<i>Зовнішні фактори</i>	<i>Внутрішні фактори</i>
Порядок ліцензування	Загальна стратегія компанії та корпоративна культура
Порядок інвестування страхових резервів	Рівень і пріоритети фінансового менеджменту
Підходи до визначення маржі платоспроможності	Організаційна структура компанії
Регулювання перестраховальних операцій	Структура збалансованості страхового портфеля
Антимонопольне регулювання	Тарифна політика
Податкове законодавство	Обсяг власного капіталу
Регулювання страхових тарифів	Обсяги клієнтської бази та її стійкість
Ризики природних катаклізмів	Склад та рівень страхових резервів
Соціально-політична ситуація в країні	Політика перестраховування
Інфляційні процеси	Стан регіональної мережі
Рівень конкуренції на страхову ринку	Кваліфікація персоналу
Рівень страхової культури	Строк роботи на ринку та ділова репутація

*Примітка. Складено автором на основі опрацювання [16]

Найчастіше фінансова стійкість стосується одного, двох чи декількох факторів. Таким чином, чим більшим є число факторів, стосовно яких вона стійка, тим вищим буде ступінь її фінансової стійкості загалом. При цьому

стійкий фінансовий стан, перш за все, забезпечується правильним регулюванням, прогнозуванням та управлінням. Розглянемо сутність цих забезпечуючи факторів фінансової стійкості страхової компанії.

Зовнішні фактори - це фактори, що не залежать від діяльності страхової компанії, вони є наслідком впливу зовнішнього середовища, а тому вважаються некерованими. Серед них зазвичай виділяють економічні, психологічні, соціальні та екологічні фактори. На сьогодні доцільним додати до наведеного групування зовнішніх факторів політичні фактори, адже вони також значним чином можуть вплинути на діяльність страхових компаній, і в першу чергу їх інвестиційної діяльності страховиків. Зовнішні фактори диктуються зовнішнім середовищем і їх вплив компанія вимушена враховувати в процесі своєї роботи (кон'юнктура ринку, інфляція, тривалість звітної періоду, рівень життя населення та попит на страхові продукти тощо).

Внутрішні фактори залежать від ефективності діяльності самої страхової компанії, і поділяються на фінансові та нефінансові. Більш вагомими є фінансові фактори, одним з яких – розмір власного капіталу страховика. Основними складовими забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є: власний капітал, страхові резерви, перестраховання, інвестиційна діяльність, тарифна політика. Сплачений у грошовій формі статутний капітал та інші власні засоби страховика мають забезпечувати проведення видів діяльності і виконання зобов'язань, що приймаються ним за договорами страхування [20].

У забезпеченні фінансової стійкості страхових компаній значну роль відіграє формування збалансованого страхового портфелю шляхом його диверсифікації як за видами страхування, так і у часі та просторі. Умовою забезпечення платоспроможності страховиків є наявність страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань. Абсолютна величина коштів, акумульованих у резервах, має постійно збільшуватися разом із зростанням кількості чинних договорів. З настанням страхових випадків виконується нерівність: R_z (резерви) $>$ V_p (виплати) [20].

Серед умов забезпечення фінансової стійкості страхових операцій є вирівнювання розмірів сум, на які застраховані різні об'єкти. Це завдання розв'язується шляхом перестраховування, що практикується дедалі ширше. Передаючи частину ризиків перестраховикові, первинний страховик потрапляє в певну залежність від нього. Оскільки будь-який збиток спочатку покривається первинним страховиком і лише згодом частково компенсується перестраховиком, неплатежі останнього ставлять під загрозу платоспроможність страхової організації.

Фактором впливу на фінансову стійкість страховика є якість його страхового портфеля та його тарифна політика. Важливо досягти такого стану портфеля, щоб відношення договорів, які закінчуються, і новоукладених договорів, як мінімум, дорівнювало 1. Ця умова має поширюватися не тільки на кількість договорів, а й на суму внесків за ними, на страхову суму, величину ризику і тривалість строку страхування.

Правильна структура та величина страхового тарифу дозволяє досягти необхідного балансу між доходами і витратами страхової організації, який і засвідчує фінансову стійкість. Зниження тарифу фактично завищує ефективну кількість договорів, формально (а не реально) зменшує імовірність страхової події, послаблює гарантію безпеки розрахунків. Це призводить до браку ресурсів у страховика і втрати фінансової стійкості [10].

Дедалі зростаюче нагромадження коштів перетворює страхові компанії на потужні інвестиційні інститути, які разом з банками стають найбільшими джерелами інвестиційного капіталу. Об'єктивною основою цього є інверсія страхового циклу, коли страхові внески передують виконанню зобов'язань страховика, завдяки чому в його розпорядженні опиняються значні кошти, які можуть ефективно використані для отримання додаткового доходу [20].

Від якості управління цими факторами керівництвом страховика і буде залежати на скільки добре буде почувати себе організація на страховому ринку в тих чи інших умовах. Зміна будь-якого фактора призводить до зміни фінансового стану страхової компанії .

Важливим елементом, який необхідно враховувати при прийнятті управлінських рішень, є андеррайтерська політика, яка пов'язана з селекцією ризиків і вибором умов страхування. З метою забезпечення фінансової стійкості страхових компаній потрібно здійснювати оцінку ступеня ризику при укладанні договору страхування, вірогідності настання страхового випадку та максимальної суми збитків. І тільки після цього доцільно приймати рішення про можливість страхування такого об'єкта.

Велике значення для фінансової стійкості страхових компаній має величина і структура витрат, які впливають на собівартість страхових послуг. Страховик проводить виплати в повній мірі відповідно до своїх зобов'язань, паралельно фінансуючи заходи з попередження настання страхових випадків, що призведе до зменшення сум страхових відшкодувань, а отже сприятиме збільшенню прибутку страховика.

У складі внутрішніх нефінансових факторів можна виділити управлінські та загальні фактори впливу на фінансову стійкість. До групи управлінських факторів відносяться маркетингова та кадрова політики, а також менеджмент.

Основу фінансової стійкості страхової компанії забезпечує правильно визначена вартість страхових послуг, яка залежить від ефективної тарифної політики. Основне завдання під час побудови тарифної ставки полягає у визначенні вірогідної суми збитку, що припадає на одиницю страхової суми. Тариф дає можливість досягти необхідного балансу між доходами і витратами страхової організації [48].

Забезпечення фінансової стійкості страховика є складним процесом, який пов'язаний з постійним контролем усіх сфер його діяльності та своєчасною реакцією його менеджменту на зміну внутрішнього та зовнішнього середовища. До основних критеріїв забезпечення стабільної діяльності страховика належать: достатність власного капіталу; врівноважена тарифна політика; збалансованість страхового портфеля; наявність безпечної програми перестраховування; адекватні методи формування страхових резервів; оптимальна інвестиційна політика; високий рівень платоспроможності.

Проведення постійного фінансового моніторингу діяльності страховика також є важливою умовою забезпечення його фінансової стійкості, оскільки страхові операції можуть використовуватись для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або інших кримінальних схем. Тому менеджмент страхової компанії повинен постійно проводити контроль за фінансовими операціями страхувальників і встановлювати джерела надходження їх грошових коштів [37].

Ще одним важливим критерієм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є фінансове управління за допомогою створення бюджетів. В основі бюджетування мають лежати розробка планів фінансової діяльності страхової компанії та подальший їх аналіз і контроль. Система бюджетів страхової компанії повинна враховувати не лише баланс прибутків і видатків та визначення фінансового результату в розрізі всіх видів діяльності, але й усі специфічні аспекти грошових потоків, характерних тільки для даного виду фінансових відносин [10].

Збільшенню отриманого прибутку та підвищенню фінансової стійкості сприяє також впровадження інноваційних послуг та новітніх технологій. Розвиваючи інноваційну діяльність в усіх напрямках функціонування, страхова компанія має можливість впродовж тривалого періоду часу отримувати надприбутки та нарощувати фінансові ресурси.

Одним із найбільш актуальних в сучасних умовах функціонування ринкової економіки критерієм забезпечення стабільної діяльності страховика є здійснення ризик-менеджменту. Управлінські підрозділи страховика повинні досліджувати причини і наслідки попередніх негативних явищ в економіці, формуючи на основі обробленої інформації коротко- й довгострокові стратегії антикризових заходів. За рахунок такої політики можна запровадити комплекс дієвих превентивних заходів ще на ранніх стадіях дестабілізації як страхового, так і інших суміжних ринків фінансових послуг (фондового, валютного, банківського, нерухомості), що в результаті дасть змогу страховику вийти з кризи не тільки швидкими темпами, але й з мінімальними втратами.

У сучасних умовах одним із суттєвих зовнішніх макроекономічних факторів впливу на фінансову стійкість страхової компанії є фінансова глобалізація світового ринку страхування. Страхова система України не може відокремитися від впливу процесів фінансової глобалізації, тому має адаптуватися до зовнішньоекономічної динаміки і тенденцій ринку.

До перелічених факторів забезпечення фінансової стійкості страхових компаній можна також додати такі критерії, як управління діяльністю за центрами відповідальності, проведення бенчмаркінгу, впровадження інноваційних послуг і новітніх технологій, організація системи ризик-менеджменту. Можна стверджувати, що базові та додаткові критерії та фактори фінансової стійкості страховика формують цілісну систему, яка в разі раціонального та гармонійного функціонування забезпечує досягнення високого рівня стабільності страхової компанії.

Отже, фінансова стійкість є ключовою характеристикою фінансового стану страхової організації. Фінансова стійкість страхової компанії – це такий стан організації її грошових потоків (вхідних і вихідних), при якому страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання (не тільки поточні, але й ті, що виникають за негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників) відносно всіх суб'єктів ринку протягом визначеного часу за рахунок залучених і власних ресурсів, забезпечувати відновлення своїх фінансових показників за будь-якого несприятливого впливу до бажаного і/або оптимального рівня, адаптуватися до постійного змінюваного економічного середовища, використовувати нові обставини, властивості та відносини для цілеспрямованого і динамічного розвитку страховика на основі зростання прибутку й капіталу в даний час і в прогнозованій перспективі

Забезпечення фінансової стійкості страховими компаніями уможливорює повноцінне виконання інститутом страхування своєї багатопланової ролі у процесі суспільного відтворення та успішне залучення страховиками інвестицій на міжнародних ринках капіталу для розширення та модернізації власного

бізнесу. Забезпечення фінансової стійкості страховика, як суб'єкта господарювання, полягає у забезпеченні правильного та ефективного співвідношення власного і позикового капіталу для забезпечення фінансової стійкості.

Тому важливе значення у процесі діяльності страхової компанії відіграє процес управління фінансовою стійкістю, який реалізується, базуючись на загальних принципах фінансового менеджменту, методах та інструментах страхового менеджменту та ризик-менеджменту.

1.2. Методичні підходи управління фінансовою стійкістю страхової компанії

З огляду сутності фінансової стійкості страхової компанії, на сьогодні важливого значення набуває управління фінансовою стійкістю страховика з метою забезпечення виконання ним своїх зобов'язань перед страхувальниками та отримання доходів від цієї підприємницької діяльності. Управління фінансовою стійкістю страховика являє собою систему принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту його пріоритетних фінансових інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Управління фінансовою стійкістю страхової організації ґрунтується на певному механізмі, що являє собою сукупність елементів впливу на процес розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з фінансовою стійкістю страхової організації. Механізм управління фінансовою стійкістю страхової компанії є похідним від фінансового механізму організацій загалом і механізму загального управління організацією зокрема.

Використовуючи сутнісне навантаження поняття «механізм управління» й не вдаючись до детального висвітлення його складових, зазначимо, що зовнішнє оцінювання та регулювання фінансової стійкості страхової компанії включає:

- державне нормативно-правове регулювання діяльності страховика;
- ринковий механізм регулювання діяльності страховика;
- систему зовнішньої оцінки фінансової стійкості страховика та її ранжування (рейтингові агентства, державні органи різних рівнів, кредитні організації, аудитори, різні суб'єкти фондового ринку тощо).

Серед важелів управління фінансовою стійкістю страхової компанії варто виділити загальні (характерні для фінансового механізму організацій взагалі: ціна, прибуток, грошовий потік, внутрішня стратегія компанії, інвестиційний портфель тощо) і специфічні (актуальні для механізму управління фінансовою стійкістю страхової організації: страхові резерви, власний капітал, страховий тариф, страхова сума, франшиза, страховий портфель, маржа платоспроможності тощо).

Серед інструментів управління фінансовою стійкістю страхової компанії також варто виділити загальні (платіжні, кредитні, депозитні інструменти та інструменти інвестування) та специфічні (договір страхування, страховий поліс, договір перестраховування, внутрішня фінансова звітність, бордеро-премій в перестрахованні тощо).

Одним із важливих складових системи управління страхової компанії є оцінка фінансової стійкості. Для оцінки фінансової стійкості страховика в світовій практиці (як в вітчизняній, так і в зарубіжній) використовується безліч методик, що перевірені практикою багаторічного застосування. Фінансова стійкість страхової компанії може бути визначена станом [31]:

- достатнього та сплаченого статутного капіталу;
- розумно та чітко розрахованих страхових тарифів;
- ефективної резервної політики;
- діючої системи перестраховування;
- показників фінансової стійкості.

Складність питання оцінки фінансової стійкості пояснюється його комплексністю, оскільки в ньому зацікавлені всі суб'єкти страхових відносин: страхувальник, страховик та держава. Тому вирішення цієї проблеми повинно

враховувати інтереси кожної зі сторін. Оцінка фінансової стійкості страховика повинна включати не лише кількісні показники, а й якісні характеристики його діяльності. Адже, страховик, на відміну від інших підприємств, приймає від страхувальника гроші не в обмін на суто матеріальний товар або послугу, а в обмін на фінансову послугу, яка забезпечує страховий захист у вигляді майбутніх страхових виплат тільки тим страхувальникам, які зазнають збитків і потребуватимуть фінансової допомоги. Ця особливість (тобто «плата наперед») потребує певних гарантій щодо здатності страхової компанії відповідати за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками. Якісна оцінка фінансової стійкості страховика можлива шляхом застосування експертних методів з подальшим застосуванням інструменту рейтингування.

Найбільш точними та широко розповсюдженими критеріями оцінки фінансової стійкості страхової компанії стали достатність коштів страхових резервів та власних вільних коштів для виконання зобов'язань страховика. Проте, одним з найважливіших показників фінансової стійкості страхової фірми залишається критерій платоспроможності – здатність страхової компанії виконати зобов'язання у будь-який момент часу, який може бути розрахованим в декілька етапів [58]:

- 1) розрахунок нормативного обсягу чистих активів компанії. Основна мета даного етапу - визначення мінімального розміру власних вільних коштів, яким повинна володіти страхова організації відповідно до як прийнятих, так і виконаних зобов'язань;

- 2) визначення фактичного розміру чистих активів як сума статутного, додаткового та резервного капіталів, нерозподіленого прибутку, непокритих збитків, заборгованості акціонерів, вартості власних акцій, нематеріальних активів та простроченої дебіторської заборгованості;

- 3) порівняння визначених величин фактичного об'єму чистих активів з нормативним. Згідно з встановленими рамками, якщо фактичний обсяг «активів платоспроможності» переважає нормативний не менше, ніж на 30%, страхова організація вважатиметься платоспроможною. Якщо ж досягає позначки більше

30% - страхова компанія потребує термінового фінансового оздоровлення. Якщо ж факт є меншим за норму, то страховик не є платоспроможним.

У зв'язку з тим, що протягом достатньо тривалого періоду основним джерелом будь-яких відомостей щодо діяльності фірм залишався баланс, оцінку фінансової стійкості страхової організації зазвичай здійснювали з використанням балансової моделі, яка передбачає групування статей бухгалтерського обліку для виділення однорідних величин позикових коштів з точки зору термінів повернення. Проте, як згодом показала практика, балансова модель не є досконалою, має певні недоліки та не враховує всю багатогранність інформації фінансової звітності. Тому згодом стало більш розповсюдженим використання іншого методу визначення фінансової стійкості страховика.

Одним з них став критерій визначення ступеню дефіцитності засобів страхової організації, що отримав назву коефіцієнта професора Ф.В. Коньшина та знаходиться за формулою [58]:

$$K = \sqrt{\frac{1-T}{n * T}} \quad (1.1)$$

де T – середня тарифна ставка по страховому портфелю, грн.;

n – кількість страхових об'єктів.

Чим менше значення даного коефіцієнту, тим більшою є фінансова стійкість страхової організації. Як ми можемо побачити з формули 1.1, на величину показника даного коефіцієнта не впливає розмір страхової суми застрахованих об'єктів. Він цілком визначається розміром тарифної ставки та числом застрахованих об'єктів. Проте, необхідно відмітити, що коефіцієнт Коньшина дає найбільш точні результати лише тоді, коли страховий портфель складається з об'єктів, ризики яких є приблизно однаковими за своєю вартістю, тобто без катастроф, цунамі, падіння літаків і т.д.

У зв'язку з тим, що фінансова стійкість страхової компанії доволі тісно пов'язана з об'ємами перестраховування, для її оцінки може бути використаний коефіцієнт фінансової стійкості страхового фонду [54]:

$$K = \frac{\sum D + \sum 3\Phi}{\sum P}, \quad (1.2)$$

де $\sum D$ – сума доходів за тарифний період;

$\sum 3\Phi$ – сума засобів в запасних фондах;

$\sum P$ – сума витрат за тарифний період.

Зі збільшенням коефіцієнту стійкості страхового фонду буде зростати й фінансова стійкість страхових операцій.

Разом з тим, необхідно не забувати й про один надзвичайно важливий фактор, який характеризує фінансову стійкість страхової компанії, а саме про рентабельність, яка виражається за допомогою співвідношення валового прибутку до його дохідної частини [54]:

$$P = \text{Балансовий прибуток} * 100\% / \text{Дохід} \quad (1.3)$$

Отже, в зв'язку зі специфічним характером діяльності страхових компаній, валовий дохід в них не створюється, а прибуток формується за рахунок перерозподілу вкладів страхувальників. Тому більш коректним буде визначення рентабельності страхових компаній як показника рівня дохідності, тобто [54]:

$$P = \text{Балансовий прибуток} * 100\% / \text{Страхові внески} \quad (1.4)$$

Також багато вітчизняних вчених, що займаються дослідженнями у сфері страхування пропонують ряд показників, за якими може бути знайдена фактична фінансова стійкість страхової організації [58]:

1. Коефіцієнт рівня власного фінансового забезпечення. За допомогою якого здійснюється оцінка достатності власного капіталу; зі збільшенням значення коефіцієнту до одиниці, збільшується й платоспроможність страховика, визначається так:

$$K_{вз} = \text{Власний капітал} / \text{Страховий капітал} \quad (1.5)$$

2. Коефіцієнт виконання гарантійних страхових зобов'язань, що відображає частку ресурсів компанії, що є вільною від зобов'язань, проте може бути врахована на момент виплати страхового відшкодування, обчислюється так:

$$K_{гз} = \text{Власний капітал} / \text{Страхові резерви} \quad (1.6)$$

3. Коефіцієнт накопичення відображає фінансову стійкість страхової компанії з урахуванням тих коштів, які не входять до виплати зобов'язань, проте можуть бути враховані на момент виплати страхового відшкодування, визначається так:

$$K_n = \text{Гарантійний фонд} / \text{Власний капітал} \quad (1.7)$$

4. Рівень фінансової активності відображає здатність страхової компанії успішно управляти фінансовими потоками, обчислюється так:

$$R_{фа} = (\text{Власний капітал} / \text{Валюта балансу}) / (\text{Власний капітал} / \text{Скорегована валюта балансу на суму, що передана в перестраховання}) \quad (1.8)$$

Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України з метою стандартизації процедур здійснення аналізу фінансової надійності страховиків своїм Розпорядженням затвердила Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків, які ґрунтуються на тестах раннього попередження. Відповідно до Рекомендацій здійснюється розрахунок відносних показників. Хоча в документі наведено розрахунок та нормативні значення 11 показників, найвагомішими з них, що впливають на фінансову стійкість страхових компаній, є зворотній показник платоспроможності, показник незалежності від перестраховання та показник ліквідності активів [47].

На основі проведених тестів раннього попередження страхова компанія може отримати такі оцінки [47]:

- «1» (стійка) – фінансові показники знаходяться на високому рівні;
- «2» (задовільна) – відсутні серйозні проблеми, фінансові показники знаходяться на середньому рівні;
- «3» (гранична) – фінансовий стан викликає побоювання, фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому за середній;
- «4» (незадовільна) – вважається неприпустимим, фінансовий стан є дуже нестабільним.

Оцінка Нацкомфінпослуг відображає його здатність до збереження нормативного рівня платоспроможності і ефективність діяльності та надає можливість своєчасного виявлення ризиків у діяльності страховика і

відповідного реагування. Окрім того, існують показники, які є основою оцінки фінансової стійкості компаній без прив'язки до виду діяльності, а лише на основі формалізованої звітності. До таких показників належать коефіцієнти: автономії, забезпеченості власним капіталом, заборгованості, фінансового левериджу тощо. Вони зведені в систему показників фінансової стійкості страхової компанії та викладені у додатку В. У своїй оцінці вони роблять акцент на достатності власного капіталу для забезпечення безперебійної операційної діяльності суб'єкта господарювання.

Підсумовуючи вищевикладене відмітимо, що до фінансової стійкості страхових компаній висувуються вимоги на законодавчому рівні, наводяться рекомендації регулятора й існують формалізовані підходи до її оцінки. Розглянуті нами методики надають можливість оцінити управління станом фінансової стійкості страхової компанії з метою запровадження комплексу дієвих превентивних заходів на ранніх стадіях фінансової дестабілізації страхової компанії. Менеджмент страхової компанії повинен вести постійний моніторинг критеріїв забезпечення, фінансових показників та оцінювати фінансову стійкість підприємства з метою якісного управління капіталом та недопущення можливого банкрутства компанії.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

2.1. Оцінка сучасного стану розвитку страхових компаній України в контексті забезпечення фінансової стійкості

Результатом глобалізаційних процесів, які відбуваються у світі, стало те, що страхування перетворилося на інтегровану галузь світової економіки. Сучасні страхові компанії працюють як на внутрішньому ринку так і поза межами національного господарства, відбувається консолідація внутрішніх національних страхових ринків та створення єдиного міжнародного ринку. Такі тенденції спричинені транснаціоналізацією бізнесу, який потребує захисту від ризиків, що і забезпечує страхова галузь. До того ж фінансовий капітал є досить мобільним, а темпи його переміщення між країнами значно перевищують динаміку промислового виробництва та торгівлі. Тож можна говорити про те, що факторами, які впливають на розвиток страхового ринку, є фактори соціально-економічного, політичного та технологічного характеру.

Страхування належить до найбільш інтегрованих форм фінансової діяльності. Найбільші світові компанії світу об'єднані зв'язками сумісного страхування та перестрахування.

На сьогодні діяльність власне страхових компаній і фінансова діяльність у цілому мають інтернаціональний характер. Засвідчується інтеграція фінансових систем різних країн і регіонів світу з явним виокремленням фінансових центрів, які здатні акумулювати значні фінансові ресурси з подальшим їх перерозподілом. До 10 найбільших страхових компаній світу (за показником ринкової капіталізації компанії) належать такі: Berkshire Hathaway (252,8 млрд дол.), China Life Insurance Group (69 млрд дол.), Allianz (66,36 млрд дол.), AIG (57,53 млрд дол.), Ping An (57 млрд дол.), AIA (53,54 млрд дол.), AXA (45,32 млрд дол.), Metlife (43,96 млрд дол.), Zurich Insurance Group (41,84 млрд дол.) та ING (35,63 млрд дол.). Компанії знаходяться у таких країнах, як

США, Китай, Німеччина, Нідерланди, Гонконг, Франція та Швейцарія [66].

Стосовно вітчизняного страхового ринку, то він характеризується досить динамічним розвитком діяльності страхових компаній, що супроводжується розширенням напрямів страхової діяльності, збільшенням обсягів страхових операцій [77]. Слід зазначити, що страхова сфера залучає дедалі більше клієнтів, нові для України види страхування (наприклад, добровільне медичне страхування) стають все більш популярними та набувають подальшого розвитку. Аналіз діяльності страхових компаній України у контексті забезпечення фінансової стійкості, дозволив виявити ряд головних тенденцій у їх розвитку.

Так, кількість страхових компаній (СК) станом на 31.12.2018р. становила 281, з яких 30 СК зі страхування життя (СК "Life") та 281 СК, що здійснювали види страхування, інші, ніж страхування життя (СК "non-Life"). За 2018 рік кількість страхових компаній зменшилась на 13 СК (табл. 2.1). Характерна для страхових компаній тенденція до зменшення їх кількості свідчить про наявну консолідацію та концентрацію на страховому ринку України.

Таблиця 2.1 - Кількість страхових компаній в Україні за 2014-2018 рр.*

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2014	Станом на 31.12.2015	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Станом на 31.12.2018
Загальна кількість	382	361	310	294	281
в т.ч.:					
- СК "non-Life"	325	312	271	261	251
- СК "Life"	57	49	39	33	30

*Складено автором на основі [34-36].

Стан розвитку страхових компаній та їхній вплив на соціально-економічний розвиток країни можна оцінити за допомогою такого показника, як рівень проникнення страхування (співвідношення обсягу страхових премій у масштабах країни до валового внутрішнього продукту). Цілком очевидно, що більша частка страхових премій у Валовому внутрішньому продукті свідчить про більший перерозподіл ВВП через страхування та, як правило, більший

рівень розвитку страхових компаній на ринку. При цьому вважається, що для ефективного страхового ринку цей показник повинен бути на рівні від 8 до 12% [58, с. 224].

Як видно з наведених у табл. 2.2 даних, рівень валових страхових премій відносно ВВП в Україні невисокий – не досягає і 2%, частка чистих страхових премій у ВВП має ще менші значення, що яскраво свідчить про доволі незначний обсяг перерозподілу ВВП України через механізм надання страхових послуг.

Таблиця 2.2 - Частка страхових премій страхових компаній у ВВП України у 2014-2018рр.*

Роки	Співвідношення страхових премій до ВВП, %	
	валові страхові премії	чисті страхові премії
2014	1,7	1,2
2015	1,5	1,2
2016	1,6	1,1
2017	1,5	1,2
2018	1,9	1,7

*Розраховано автором на основі [34-36].

Низький рівень проникнення страхування свідчить про те, що на сьогодні розвиток вітчизняних страхових компаній все ще знаходиться на досить низькому рівні. Відповідно до Комплексної програми розвитку фінансового сектору України планується поступове підвищення даного показника і на кінець 2025 року даний індикатор повинен становити 7% [33]. Це, безумовно, ставить високу вимогу до страхових компаній щодо активізації їх діяльності на основі зміцнення їх фінансової стійкості та підвищення рівня платоспроможності.

Порівнюючи значення даного показника з іншими країнами світу, слід зауважити, що значно більші значення рівня проникнення мають Фінляндія – 11,8%, Велика Британія – понад 11%, Італія – 9,09%, Франція – 9,73, США – 7,3%, Німеччина – 6,84%, що свідчить про належний рівень страхової культури

населення та про довіру до страхових компаній у цих країнах [64]. В цілому у Європі середнє значення рівня проникнення страхування становить 7,2%, а у світі – 6,28% і протягом останніх років демонструє тенденцію до зростання [15].

Щодо вартості сумарних активів вітчизняних страхових компаній, т вони стабільно демонструють позитивну динаміку (табл. 23). На думку фахівців, це пов'язано зі змінами звітних форм для страховиків, згідно з якими стали включатися частки перестраховиків у страхових резервах, які до цього не збільшували величини активів страховиків [33].

Таблиця 2.3. Основні показники діяльності страхових компаній України у 2014-2018рр.*

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Активи страховиків (згідно з формою 1 (П(С)БО 2))	70261,2	60729,1	56075,6	57381,0	63493,3
Валові страхові премії	26767,3	29736,0	35170,3	43431,8	49367,5
Валові страхові виплат	5065,4	8100,5	8839,5	10536,8	12863,4
Страхові резерви	15828,0	18376,3	20936,7	22864,4	26975,6

Як видно з наведених у табл. 2.3 даних, активи страхових компаній у 2018р. порівняно з 2017р. збільшилися на 10,6% і становили на кінець року 63493,3 млн. грн., хоча порівняно з 2-14р. їх обсяг зменшився на 9,78% (70261,2 млн. грн.). Варто відмітити також зростання страхових резервів за 2018р. на 17,8%, що свідчить про розширення страхування страховими компаніями й відповідне нарощення страхових резервів.

Динаміка валових страхових премій та виплат є важливою характеристикою розвитку страхового ринку і відображає ступінь виконання ним його головних функцій, пов'язаних із захистом, фінансуванням, забезпеченням впевненості та зменшенням ризиків. Як видно з табл. 2.3, в цілому обсяги валових страхових премій в Україні зросли в звітному році порівняно з попереднім на 13,7%, а обсяги чистих страхових премій

збільшилися на 20,8%. порівняльний аналіз динаміки страхових премій за ланцюговими та базисними темпами росту поданий у додатку Г.

Проаналізуємо співвідношення суми страхової виплати і отриманої страхової премії.

Таблиця 2.4 - Співвідношення суми страхової виплати і отриманої страхової премії страховими компаніями України у 2014-2018рр.*

Роки	Валові страхові премії, млн. грн.	Валові страхові виплати, млн. грн.	Рівень страхових виплат, %
2014	26767,3	5065,4	18,9
2015	29736,0	8100,5	27,2
2016	35170,3	8839,5	25,2
2017	43431,8	10536,8	24,3
2018	49367,5	12863,4	26,1

*Розраховано автором на основі [34-36].

Про результативність діяльності страхових компаній свідчить такий показник, як рівень страхових виплат, який показує частоту здійснення грошових виплат страхувальникам при настанні страхових випадків. В Україні рівень страхових виплат коливається у межах 19-28% (див. табл. 2.4), тоді як у розвинутих країнах світу сягає 60-90% [33]. Як видно рис. Д.1 додатку Д, за досліджуваний період відбувається щорічне збільшення отриманих страховиками валових премій та здійснених ними валових виплат, також зростає й рівень страхових виплат з 18,9% у 2014р. до 26,1% у 2018р. Крім того, рівень страхових виплат страхових компаній України був найвищим у 2015р. (27,2%) і 2018р. (26,1%), а найнижчим – у 2014р. (18,9%). Можна зробити висновок, що в Україні розвинене «схемне страхування», а чим вища його частка, тим нижчий рівень фінансової безпеки країни [9].

За офіційними даними Нацкомфінпослуг, збільшення валових страхових премій, які були отримані страховими компаніями у 2018р., відбулося практично по всіх видах страхування, зокрема [34]:

- автострахування (ОСЦПВ, КАСКО, «Зелена карта») - на 18,9% або на 1862,6 млн. грн.;

- страхування життя – на 34,1% або на 992,4 млн. грн.;
- медичне страхування – на 21,3% або на 569,2 млн. грн.;
- страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – на 21,5% або на 477,9 млн. грн.;
- страхування майна – на 25,0% або на 643,5 млн. грн.;
- страхування від нещасних випадків – на 32,5 % або на 326,1 млн. грн.;
- страхування вантажів та багажу – на 47,7% або на 477,9 млн. грн.;
- страхування медичних витрат – на 31,9% або на 265,6 млн. грн.;
- страхування кредитів – на 72,5% або на 242,5 млн. грн.

Особливості розвитку страхового ринку можна прослідкувати за основними видами страхових послуг, які пропонуються на ньому. Відтак, вважаємо за необхідне проаналізувати динаміку страхових премій страхових компаній України, яка подана в табл. Е.1 додатку Е. Найвищі темпи проросту валових страхових премій за 2017-2018рр. мають такі види страхування, як: страхування кредитів – у 2 рази і страхування медичних витрат – на 51,1%. Негативним фактом є зменшення валових страхових премій від таких видів страхування, як: страхування фінансових ризиків на 8,2%, страхування відповідальності перед третіми особами – на 12,2%, страхування вантажів – на 38,1%, що в сукупності й зменшило темп приросту загального обсягу валових страхових премій.

Важливим показником діяльності страхових компаній є також обсяги страхових виплат, які вони здійснюють своїм страхувальникам унаслідок настання тих страхових випадків, які зазначені в укладених з ними договорами.

Розмір валових страхових виплат за 2018 рік становив 12863,4 млн. грн., у тому числі з видів страхування, інших, ніж страхування життя –12158,5 млн. грн. (або 94,5%), зі страхування життя –704,9 млн. грн. (або 5,5%). Валові страхові виплати за 2018 рік збільшилися на 22,1% (до 12863,4 млн. грн.) порівняно з аналогічним періодом 2017 року, чисті страхові виплати збільшилися на 21,2% і становили 12432,6 млн. грн. При цьому варто зауважити, що збільшення чистих страхових виплат за 2018 рік (2175,8

млн.грн.) відбулося за рахунок суттєвого збільшення чистих страхових виплат за договорами страхування майна на 1151,8 млн. грн., автострахування – 820,9млн. грн., медичного страхування – 423,3 млн. грн., страхування життя 148,6 млн. грн. Водночас, спад чистих страхових виплат спостерігався зі страхування фінансових ризиків – 410,2 млн. грн., страхування кредитів – 183,3млн. грн. (додаток Ж).

Незважаючи на позитивні зрушення, що відбувалися останніми роками, стан розвитку страхового ринку України поки що не відповідає рівню країн ЄС, про що свідчить низький рівень проникнення страхування в нашій країні – відношення валових страхових премій до номінального ВВП по роках становить: 2012р. – 1,53%; 2013р. – 1,97%; 2014 р. – 1,71% (див. табл. 2.2). У Європі ці показники є значно вищими, що свідчить про досить високий рівень розвитку страхування в країнах, про його інтеграцію у фінансову систему та здатність генерувати значні фінансові ресурси.

Узагальнюючи вищезазначене можна стверджувати, що страхові компанії України загалом перебувають на етапі розвитку та інтеграції у світовий простір. Основними факторами під впливом яких функціонує ринок страхування в Україні є: продовження військового конфлікту в країні; обмеження платоспроможного попиту з боку кінцевих споживачів послуг (страхувальників) через зниження рівня вільних доходів населення і суб'єктів господарювання; девальвація національної валюти; втрата депозитів окремих страховиків внаслідок ліквідації значної кількості банківських установ; зниження ліквідності фондового ринку тощо.

На даний момент ефективне функціонування страхового ринку України гальмується відсутністю єдиної державної стратегії щодо розвитку ринку страхових послуг в державі, нестабільністю економічної ситуації в державі, низьким рівнем страхової культури та фінансової освіченості учасників страхового ринку, браком ліквідних фінансових інструментів для проведення ефективної політики інвестування коштів, низьким рівнем капіталізації вітчизняних страховиків (недокапіталізованість страхових компаній

унеможлиблює страхування масштабних ризиків в енергетичній, екологічній, фінансовій сферах), зволіканням із упровадженням обов'язкового медичного, аграрного та пенсійного страхування за участю страховиків, низьким рівнем якості послуг, що надаються окремими страховиками тощо.

На сьогодні страхування є одним із стратегічних секторів національної економіки, адже окрім реалізації компенсаційної функції, здатне значною мірою сприяти розв'язанню низки макроекономічних завдань держави шляхом акумуляції заощаджень у вигляді страхових премій і перетворення їх в інвестиції. Водночас, страхові компанії України перебуває під дією ризиків, які виступають «інгібіторами» його розвитку й мають суттєвий вплив на їх фінансову стійкість, основними серед яких є [65]:

1) глобальні ризики, зумовлені циклічним характером розвитку світової економічної та фінансової систем, неможливістю передбачити час та масштаб чергової кризи;

2) макро- та мікроекономічні ризики, пов'язані із збереженням тенденцій до зниження темпів зростання національної економіки, рівня інвестиційної активності, високих рівня інфляції та відсотків за банківським кредитуванням, низького рівня життя населення України, недостатнього рівня розвитку внутрішньої інфраструктури;

3) фінансові ризики, що включають незадовільний фінансовий стан значної частини страховиків, низький рівень якості їхніх активів, залежність інвестиційних доходів від депозитної політики банківської системи;

4) ризики, до яких належать посилення цінової конкуренції та загроза банкрутства значної кількості страховиків, зростання обсягу невиконаних зобов'язань між страховиками, в т.ч. за договорами перестраховування, та у відносинах з контрагентами і партнерами (банками, інвестиційними компаніями тощо).

Серед основних факторів, які негативно вплинули на стан розвитку страхового ринку впродовж останніх років, є: зростання тарифів на страхові послуги внаслідок інфляційних процесів; військові дії на сході країни,

внаслідок яких відбувається зменшення страхових премій по ринку приблизно на 20%; низький рівень якості активів страхових компаній за рахунок завищення вартості цінних паперів, розміщення депозитів у проблемних банківських установах; зниження попиту на страхові послуги в умовах зниження платоспроможності населення країни, низький рівень довіри до вітчизняних фінансових установ; низька страхова культура населення країни та ін. Вищенаведені фактори негативно впливають на фінансову стійкість страхового сектору в цілому та страхових компаній зокрема.

2.2. Аналіз фінансової стійкості НАСК «Оранта»

Проведемо огляд страхової компанії НАСК «Оранта» з метою оцінки її фінансової стійкості за вищерозглянутими нами показниками та методиками. Страхова діяльність в НАСК «Оранта» здійснюється відповідно до Закону України «Про страхування» та інших нормативно-правових актів [18]. Свою діяльність страховик здійснює на підставі 33 ліцензій - 15 обов'язкових і 18 добровільних видів страхування. За підсумками I півріччя 2018 ПАТ «НАСК» ОРАНТА» займало такі позиції серед більш ніж 250 учасників ринку страхування (non-life): активи - 12 місце; власний капітал - 17 місце; страхові резерви - 8 місце; виплати - 11 місце; страхові премії - 12 місце. Крім того, ПАТ «НАСК» ОРАНТА» стабільно займає першу позицію за обсягом страхових премій по обов'язковому страхуванню цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Нарощування зароблених страхових платежів на тлі часткового зменшення рівня виплат в II і III кварталах 2018 року сприяло поліпшенню значення комбінованого показника збитковості (до 99,2%), а також скорочення від'ємного фінансового результату поточного року до 9,1 млн. грн. [38].

Основними фінансово-економічними показниками діяльності страхової компанії є: обсяги активів, власного капіталу та сформованих страхових резервів у розрізі резерву незароблених премій і резерву належних виплат, а

також: обсяги отриманих страхових премій, премій, що передані у перестраховування, обсяги страхових виплат за страховими випадками, рівень страхових виплат і чистий прибуток. Абсолютне значення й динаміка вищезгаданих показників фінансової діяльності НАСК «Оранта» подано в додатку 3.

Дані та аналіз основних фінансово-економічних показників НАСК «Оранта» за 2016-2018 рр. свідчать про те, що страхова компанія у 2018 році на 323110,80 тис. грн. збільшила обсяг наданих послуг в порівнянні з 2014 роком (від 184179,50 тис. грн. до 507290,30 тис. грн.), що в динаміці становить 275%. Тенденція зростання обсягу наданих послуг зумовлена розширенням центрів наданих страхових послуг та збільшенням кількості клієнтів. Витрати на 1 грн. наданих послуг мають позитивну тенденцію до зниження, так у 2016 році вони знизилися на 0,03 грн., а у наступному 2017 році – ще на 0,03 грн., в 2018 – ще на 0,01 грн. за рахунок значного зростання обсягу страхових послуг та економії на умовно-постійних витратах [45].

Як видно з наведених у додатку 3 даних, у страховій компанії НАСК «Оранта» вдалося збільшити обсяги сукупних активів у звітному році на 15,3%, тоді як у 2017р. темп їх росту становив 107,7%. Станом на кінець 2018р. активи страхової компанії склали 783633 тис. грн., а за результатами першого півріччя 2019р. – 812520 тис. грн. Варто відмітити, що зменшився обсяг власного капіталу страховика за досліджуваний період, що зумовлено в більшій мірі наявністю збитків у 2017-2018рр. і зростанням їх розмірів у звітному році майже в 7 разів порівняно з попереднім періодом. Станом на 1.07.2019р. страхова компанія також була збитковою: обсяги збитків становили 26248,1 тис. грн.

Позитивним явищем слід вважати нарощення обсягів сформованих страхових резервів упродовж досліджуваного періоду на 32,5% у 2018р. та 14,7% у 2017р.; в тому числі: обсяги резервів незароблених премій мала більш високу динамку, аніж зміна резервів належних страхових виплат, зокрема у 2017р. відбулося зменшення їх обсягів порівняно з 2016р. на 0,9%. Різко

збільшилась частка перестраховальників у страхових резервах компанії у 2018р. – у 2,4 рази.

Одним із головних видів доходів страхової компанії є отримані страхові премії, із загального обсягу яких страховик зобов'язується передати певну частину перестраховику за відповідними договорами перестраховування. Так, за 2016-2018рр. відбувалося збільшення отриманих страхових премій на 20% у 2017р. і на 27,3% у 2018р. Обсяги страхових премій, що передані у перестраховування теж зросли, але дещо нижчими темпами: лише на 0,9% на кінець звітнього року.

Здійснюючи страхові виплати за актами настання страхових випадків страхова компанія реалізує своє головне призначення перед клієнтами. Як видно з табл. 3.1 додатку 3, обсяги страхових виплат НАСК «Оранта» зростали в динаміці за 2016-2018рр. на 30,3% та 36,9% відповідно, а виплати, що отримані досліджуваною компанією від перестраховальників на 21,45 та 23,1% відповідно. Позитивним моментом є нарощення рівня страхових виплат з 29,5% у 2016р. до 34,2% у 2019р. Даний коефіцієнт характеризує співвідношення виплаченого страхового відшкодування та отриманих страхових премій. Оптимальний рівень виплат для української страхової компанії повинен знаходитися в межах від 50 до 70% [32]. Всі цифри нижче 50% можуть свідчити про завищені тарифи або нелояльну виплатну політику компанії. Якщо ж рівень виплат вище 70%, це може свідчити про незбалансованість страхового портфеля, що може негативно впливати на здатність компанії виконувати свої обов'язки в подальшому. Отже, фактичні значення рівня страхових виплат у досліджуваного страховика не досягають і 50%, що свідчить про завищені страхові тарифи або нелояльну виплатну політику НАС «Оранта».

В той же час, досить негативним фактом є збиткова діяльність страховика: збитки з'явилися у 2017р. – 4601,2 тис. грн., а у 2018р. їх розміри зросли майже у 8 разів і вже становили 31994 тис. грн., також збитки наявні і в першому півріччі 2019р. в обсязі 26248,1 тис. грн., що буде негативно впливати на стан платоспроможності та фінансової стійкості НАСК «Оранта» (див. дод. 3).

Таким чином, варто відмітити, що незважаючи на збільшення активів, отриманих страхових премій НАСК «Оранта», все-таки, має збиткову страхову діяльність, що негативно буде позначатися на всіх характеристиках її фінансового стану. Відтак, страховій компанії слід негайно з'ясувати причину такого становища й, по-можливості, активізувати діяльність із усунення збитків та їх мінімізацію.

Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2025 року окреслила основні проблеми та вказала на три групи цілей, на яких буде зосереджена увага програми. Це забезпечення фінансової стабільності та динамічного розвитку фінансового сектору; розбудова інституційної спроможності регуляторів; захист прав споживачів та інвесторів [25].

Зосередженість на фінансовій стабільності та динамічному розвитку фінансової сектору є невинною, адже ринок фінансових послуг України є вкрай нестійким. Зокрема, страховий ринок зберігає незмінно низьку частку премій страхових компаній у структурі доданої вартості усього фінансового сектору, низьким є рівень активів системи пенсійного забезпечення [63]. Це свідчить про відсутність довіри до фінансових посередників. Вважаємо, що важливою складовою відновлення довіри до страхового сектору є дотримання страховиками нормативів фінансової стійкості та платоспроможності, як запоруки виконання своїх зобов'язань перед споживачами страхових послуг. Це актуалізує дослідження проблеми забезпечення фінансової стійкості страхових компаній в умовах невизначеності.

Фінансова стійкість характеризує результативну діяльність компанії, слугує важливим показником при прийнятті рішень потенційними страхувальниками при виборі надійного страховика, а також виступає об'єктом уваги з боку регулятора. Кожна зацікавлена сторона потребує оцінки фінансової стійкості страхової компанії, яка була б максимально об'єктивною та порівнюваною. Проте, на сьогодні у вітчизняній науці і практиці не існує єдиного підходу до системи показників фінансової надійності страхових компаній, а наявні методи мають суттєві недоліки у застосуванні.

Законом України «Про страхування» висуваються особливі вимоги до фінансової стійкості страховика – однією з таких умов визначено наявність сплаченого статутного фонду та гарантійного фонду (у розмірі 1 млн. євро для ризикового страхування та 10 млн. євро для страховика, який займається страхуванням життя). До гарантійного фонду страховика належить додатковий та резервний капітал, а також сума нерозподіленого прибутку [6].

Згідно з даними Нацкомфінпослуг фінансовий стан діючих страхових компаній України залишається на задовільному рівні, стабільно зростають резерви, також страховики нарощують сукупний капітал, щоб відповідати вимогам чинного законодавства. Оскільки НАСК «Оранта» належить до компаній, що займаються видами страхування іншими, ніж страхування життя, то мінімальний розмір статутного капіталу повинен бути еквівалентний 1 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України на дату державної реєстрації компанії [30].

Щоб оцінити фінансову стійкість страхової компанії НАСК «Оранта», розглянемо її фінансову звітність з використанням наведених методик. В табл. 2.5 наведені розрахунки показників фінансової стійкості НАСК «Оранта», за період 2014-2018 рр. на основі методик, наведених у додатку В.

Як бачимо з даних табл. 2.5, за аналізований період страхова компанія виконує вимоги законодавства щодо розміру статутного фонду, зростають її страхові резерви, фактичний запас платоспроможності перевищує нормативне значення, хоча і не досягав нормативного значення у 2014р. із щорічним стабільним зростанням: навий темпи росту були у 2017-2018рр. – майже у 2 рази.

Щодо тестів раннього попередження, то не все так однозначно. На фоні позитивних тенденцій зі зростання страхових резервів, частка зобов'язань страхової компанії зменшується з 18,7% у 2015р. до 9% у 2018р., про що свідчить показник зворотної платоспроможності (негативна тенденція). Крім того, досліджувана страхова компанія майже не перестраховує власні ризики, що може в майбутньому негативно вплинути на її платоспроможність, про що

свідчать надто високі значення показник незалежності від перестраховування: 92-96% за нормативного значення 50-85%. В той же час, варто зазначити, що перестраховування має відбуватись прозоро, у перевірних перестраховиків, з уникненням «сірих» схем оптимізації оподаткування. Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу страхової компанії перебуває в межах норм із щорічною тенденцією до зростання, лише у звітному році перевищив її на 10,7% (60,7 – 50,0). Коефіцієнти автономії та забезпеченості власним капіталом знаходяться нижче рекомендованих меж: зокрема, всі активи страхової компанії менше як на половину сформовані за рахунок власного капіталу: у 2014р. – на 50%, а у 2018р. – на 30% й демонструють негативну динаміку до зниження.

Таблиця 2.5. Показники фінансової стійкості НАСК «Оранта» у 2014-2018 рр.*

Показники	Роки					Відхилення, (+,-)			
	2014	2015	2016	2017	2018	2015-2014р.	2016-2015р.	2017-2016р.	2018-2017р.
<i>Згідно Закону України «Про страхування»</i>									
Статутний фонд	775,1	775,1	159,0	159,0	159,0	0,0	-616,1	0,0	0,0
Страхові резерви	255,5	300,1	313,7	358,3	476,5	+44,6	+13,6	+44,6	+118,2
Фактичний запас платоспроможності	37,2	106,4	159,2	199,4	227,7	+69,2	+52,8	+40,2	+28,3
<i>Тести раннього попередження відповідно до Розпорядження Нацкомфінпослуг</i>									
Зворотний показник платоспроможності (ЗПП), %	12,9	18,7	9,6	9,2	9,2	+5,8	-9,1	-0,4	0,0
Показник незалежності від перестраховування, (ПНП), %	96,2	94,7	92,2	92,3	93,9	-1,5	-2,5	+0,1	+1,6
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу (ПВРК), %	34,4	49,7	49,7	52,9	60,7	+15,3	0,0	+3,2	+7,8
<i>Оцінка фінансової стійкості підприємства</i>									
Коефіцієнт автономії (КА), %	49,9	30,1	39,3	37,0	29,2	-19,8	+9,2	-2,3	-7,8
Коефіцієнт забезпечення власним капіталом, (КЗВ), %	-1,8	-0,9	-0,7	-0,7	-0,8	+0,9	+0,2	0,0	-0,1

*Складено автором на основі офіційних даних та фінансової звітності страховика [30, 40-44].

Коефіцієнт забезпечення власним капіталом взагалі має від'ємні значення, оскільки в страховій компанії є нестача власного капіталу на покриття всіх наявних необоротних активів, тобто власного капіталу не вистачає на формування оборотних активів і навіть на формування необоротних активів. Відтак, страхова компанія буде змушена позичати банківські кредити, чи іншим способом залучати необхідний капітал.

Отже, проведений нами аналіз фінансової стійкості страхової компанії «Оранта» показав необхідність переглянути політику перестраховування компанії, а також загострити увагу на зниженні частки власного капіталу у джерелах фінансування діяльності страховика та наявної нестачі таких ресурсів для покриття необоротних і оборотних активів.

Таким чином, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що елементи впливу на фінансову стійкість - і достатність власного капіталу, є збалансований страховий портфель, якісно сформовані страхові резерви, виважене перестраховування, а також постійний контроль ключових показників - перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності, що в комплексі створює відповідні гарантії виконання страховиком своїх зобов'язань перед страхувальниками.

Вважаємо, що український страховий ринок повинен рухатись в напрямку дотримання правил гри та прозорості діяльності, а страховики повинні працювати на зміцнення власної фінансової стійкості та позитивного іміджу серед споживачів страхових послуг. Запорукою такого процесу має стати усестороння оцінка фінансового стану компанії, збалансування усіх видів діяльності з метою забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості страховика.

РОЗІДЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

3.1. Перспективні методи оцінки фінансової стійкості страхової компанії

На сучасному етапі постає питання все більшого проникнення страхування у всі галузі життя людини. Передумовою цього процесу є збільшення довіри до страхових компаній з боку суспільства, що можливо лише при наявності об'єктивного оцінювання фінансової стійкості останніх. Таким чином проблема розроблення єдиної системи оцінювання фінансової стійкості та критеріїв, що її визначають, не втрачає своєї актуальності.

Сьогодні професійна діяльність у сфері страхового бізнесу набуває значного розвитку, а тому з'являються нові, більш передові методики визначення фінансової стійкості об'єкту. Наразі, все більшої популярності здобувають альтернативні підходи оцінки фінансової стійкості страховика – методи, що узагальнюють сукупність коефіцієнтів, на основі яких дається загальна оцінка фінансової стійкості страхової компанії.

За останні двадцять років неймовірної популярності зазнало використання рейтингових оцінок фінансової стійкості, тобто для здійснення оцінки фінансової стійкості компанії застосовується ціла система показників і рейтингів, що публікуються страховими компаніями. Закордонними практиками вже давно використовуються спеціалізовані рейтингові агентства, котрі займаються регулярною публікацією рейтингів страхових фірм та аналітичними оглядами їх діяльності. До списку всесвітньо відомих рейтингових агентств подібного профілю входять: Standart & Poor's (S&P), Moody's Investors, Fitch Ratings, Duff & Phelps. Для того, аби присвоїти компанії той чи інший рейтинг, використовується неймовірно велика кількість фінансових показників. Приймаються до уваги також управлінський облік, маркетингова політика,

стратегія компанії щодо продажу полісів, ризик-менеджмент, організаційно-управлінська структура, інвестиційна політика та низка інших факторів.

В українському економічному просторі використовуються тести раннього попередження, які представляють собою систему оціночних показників діяльності страхової організації, що відображають його надійність (здатність до збереження нормативного рівня платоспроможності) та ефективність діяльності. На основі цих параметрів і формується, так звана, комплексна оцінка фінансового стану страхової компанії. Проте, ця методика має й певні недоліки, що проявляються в [20]:

- обмеженості доступу до результатів тестування;
- неповне розкриття страховиками необхідної інформації для проведення аналізу;
- спотворення інформації про фінансовий стан страхових організацій.

Тому з метою вдосконалення використання тестів раннього попередження необхідно диференціювати фінансові показники за напрямом діяльності страхової фірми, детальніше доповнюючи таблицю специфічних показників аналізу.

Стрес-тестування – це розробка вірогідних сценаріїв розвитку компанії – доволі розповсюджена практика у сфері страхування. Спеціалістами зі страхування створюється певна модель, що залежить від обставин роботи страховика, управління ризиками та поля дослідження (в нашому випадку це - стійкість). Стрес-тестування спрямоване на оцінку впливу змін конкретного фактора (фінансова стійкість) на майбутній фінансовий стан страховика та дає змогу визначити спроможність страховика протистояти різким негативним змінам та потрясінням на фінансовому ринку [21].

Найрозповсюдженіша система оцінювання фінансової стійкості страхових компаній, що до сих пір використовується в США є Insurance Regulatory Information System (IRIS), яка включає у себе діапазон «нормальних значень». Базою для визначення основних коефіцієнтів у даній системі є безпосередньо чистий прибуток. У випадку IRIS чисті премії не можуть перевищувати капітал

більш, ніж у 1-2 рази; крім того, система враховує й те, що зміни можуть бути негативними, за подібним принципом встановлюється й верхня межа (приріст не повинен сягати 20-50% в рік) [33].

Для оцінки фінансової стійкості у Європі застосовується дещо інші системи відносних показників, а саме показник рівня здатності покриття власними коштами CAR – (Capital adequacy Ratio). Саме за цим критерієм страховій компанії надається певна оцінка достатності покриття власними коштами [7]. Згідно з вказаним показником, для зарубіжних страхових організацій, які оперують ризиковим страхуванням, можуть бути рекомендовані наступні параметри платоспроможності: достатнє, нормальне, добре, надійне та зразкове.

Беручи до уваги іноземний досвід, необхідним є активна участь держави у розробці вимог, що відповідатимуть викликам сьогодення. На нашу думку, доцільним є перегляд вимог закону «Про страхування» в частині забезпечення платоспроможності страховиків. Вимога дотримання мінімального розміру статутного капіталу має перевірятися не лише на дату державної реєстрації компанії, а й кожні 3 роки її безперервного функціонування. Якщо фактична величина капіталу виявиться менше встановленого рівня, компанія повинна збільшити його. Адже в страхуванні можливі випадки, коли страхові виплати здійснюються після закінчення дії договору, тому в міжнародній практиці коректною вважається фінансова звітність, що була скорегована через 3 роки після її початкового формування.

Як зазначалося у попередньому розділі, у вітчизняному законодавстві прописана вимога лише щодо наявності гарантійного фонду страхової компанії. А тому нічого не зобов'язує страховика формувати і нарощувати його в достатньому для забезпечення фінансової стійкості обсязі. Зважаючи на це, повинен бути чітко встановлений його мінімальний рівень відповідно до теперішньої кон'юнктури ринку і галузі страхування.

Відсутність єдиного підходу до обчислення рівня фінансової стійкості не дає можливості оцінити компанії між собою і обрати найкращу. Однак,

Регулятором проводилися спроби реалізувати дану методику через запровадження Тестів раннього попередження, що були розраховані у попередньому розділі. На нашу думку, доцільним є таке оновлення Тестів:

- вони повинні носити не рекомендаційний, а обов'язковий характер, оскільки при наявності вибору здійснювати розрахунок чи ні, страхові компанії, що знають про своє нестійке положення, мають можливість його приховувати від клієнтів;

- реалізація заходів пруденційного нагляду на основі результатів обрахунку Тестів, тобто в разі отримання незадовільних показників, такі страховики повинні підпадати під посиленій нагляд, тоді ж як до компаній, що отримали значення фінансових показників на високому рівні, застосовується помірний нагляд;

- оновлення як методики розрахунку Тестів, що складені за старими формами фінансової звітності, так і розрахунку коефіцієнтів оціночної шкали, що відповідають сучасній ситуації на страховому ринку.

При реалізації вищезазначених рекомендацій Тести можуть стати одним із превентивних заходів уникнення кризового становища компанії.

У країнах із розвиненою фінансовою системою з метою надання клієнтам повної та достовірної інформації про фінансову стійкість страхової компанії застосовують рейтингові оцінки незалежних рейтингових агентств. Рейтингування страхової компанії є відносно новим для України інструментом, який дозволяє донести до стейкхолдерів інформацію про надійність тих чи інших учасників страхового ринку. Світова практика показує, що рейтинг фінансової інституції створюється для оцінки її фінансової стійкості і впливає на формування її іміджу.

Існує багато підходів до трактування поняття «рейтинг фінансової стійкості страхової компанії», однак, на нашу думку, найбільш комплексне визначення надає Н.В. Ткаченко, яка пояснює його як «інтегрований показник, що є результатом комплексного та багатофакторного аналізу діяльності

страховиків та, який, через використання одноманітних критеріїв, дозволяє порівнювати показники діяльності страхових компаній з метою характеристики їх фінансового стану та здатності виконувати свої зобов'язання як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі, незважаючи на прояви різноманітних ризиків, а також виступає як потужний інструмент контролю, аналізу, моніторингу, прогнозування та основа для планування і напрацювання подальшої стратегії розвитку страховика» [58, с. 226].

Посилення уваги суспільства до рейтингової оцінки страхових компаній викликана двома основними причинами :

- клієнти та партнери вітчизняних страховиків не завжди мають доступ до достовірної фінансової інформації страхових компаній, що унеможливорює проведення аналізу їхньої фінансової стійкості;
- сучасний страховий ринок характеризується значною конкуренцією, а тому страховики повинні приділяти значну увагу вивченню позицій конкурентів та визначенню конкурентоспроможності їх продуктів.

В залежності від характеру та обсягу інформації, що використовується для присвоєння рейтингу компанії, прийнято виділяти два його види: добровільний рейтинг та публічний (кваліфікований). Особливістю та перевагою добровільного рейтингування є можливість використання більших масивів інформації, адже разом із загальнодоступними даними, компанія, яка виступала замовником процесу рейтингування, надає внутрішні дані для оцінки. При цьому, необхідно зазначити, що надзвичайно важливим в ході здійснення рейтингування є врахування характеру діяльності конкретної страхової компанії, адже прослідковується специфічність діяльності в залежності від галузі страхування – необхідно використовувати різні (неодноманітні) фактори для оцінки.

В разі проведення публічного рейтингування використовується загальнодоступна інформація страховика, що подана у фінансовій звітності. Як результат, детальний аналіз діяльності не проводиться, а якісні показники

діяльності фактично не використовуються або їх використання зведене до мінімуму.

Рейтинги фінансової стійкості у страховому бізнесі виконують 3 ключові функції, а саме: інформаційну, регулюючу та маркетингову. Основною функцією процесу рейтингування, безумовно, є інформаційна, що полягає у висвітленні проаналізованих вхідних даних в узагальненому вигляді. Таким чином, всі зацікавлені сторони можуть проводити порівняльний аналіз страхових компаній з метою швидшого прийняття управлінських рішень.

Регулююча функція простежується у намаганні страховиками покращити власні показники діяльності з метою отримання високих рейтингових оцінок. Адже, як показує практика, в разі присвоєння страховій компанії рейтингу, нижчого за визначений рівень, потенційні й наявні клієнти бажають припинити роботу з такою компанією.

Маркетингова функція проявляється у використанні страховиками високого рейтингу як додаткового інструменту впливу на споживачів страхових послуг з метою підтвердження стабільної діяльності.

Рейтингування здійснюється професійними незалежними рейтинговими агентствами, які є обов'язковим елементом інституційної структури розвинутого фінансового ринку. Сьогодні рейтингові послуги надають уже близько 100 агентств у більш, ніж у 115 країнах світу [57]. Їх методології за своєю сутністю доволі подібні, однак існують певні відмінності у критеріях оцінки фінансової стійкості страхових компаній, а також у визначенні їх вагової частки при присвоєнні рейтингу. Однак, спільною залишається мета рейтингування – визначення рівня фінансової стійкості страховика. При цьому, рейтингове агентство досить детально наводить групи показників, як кількісних, так і якісних, що використовуються при оцінюванні. Однак, вагомість кожного з показників у загальній оцінці є закритою інформацією і тримається в секреті, так само як і алгоритм розрахунку показника.

Нажаль, реалії українського сьогодення демонструють неготовність вітчизняних страхових компаній користуватися послугами визнаних рейтингових агентств. Серед вагомих причин виділимо наступні [26]:

- послуга замовлення рейтингу є достатньо дорогою і варіюється від 60 до 100 тис. дол. США, залежно від іміджу агентства й масштабів перевірки;
- побоювання отримати низький рейтинг, адже капіталізація українських компаній зростає низькими темпами і навіть лідерів вітчизняного страхового ринку не можна зарахувати до грандів страхового бізнесу;
- якщо страхова компанія вже отримала міжнародний рейтинг, а надалі відмовляється від процедури його отримання або її рейтинг знизився, про це буде проінформовано всю страхову й перестрахову спільноту, що відповідно матиме негативний вплив на бізнес такої компанії. Крім того, за міжнародними стандартами рейтинг компанії, як правило, не може бути вище суверенного рейтингу країни, в якій вона розташована;
- більшість страхових компаній України працюють в межах національного страхового ринку і тому не можна говорити про доцільність проведення такої вартісної оцінки.

Отож, кожна система й методика передбачає власний підхід щодо оцінки фінансової стійкості страховика. Досліджуючи той чи інший показник діяльності страхової компанії, використовується найбільш прийнятна для конкретної країни методика оцінки з урахуванням специфіки страхової діяльності. З огляду на все викладене, об'єктивною є необхідність розроблення стандартів рейтингування, що враховують особливості українського страхування. І щодо основних рекомендації, вважаємо за доцільне: створення єдиного Національного рейтингового агентства, що буде уповноважене Регулятором на проведення обов'язкового рейтингування страхових компаній на щорічній основі. Основою рейтингу повинні слугувати не лише фінансові показники, розраховані за певний період, а й враховуватися якісні показники діяльності – місце компанії на ринку, регіональна мережа відділень, задоволеність клієнтів, якість управління компанією тощо.

3.2. Інструменти вдосконалення управління фінансовою стійкістю страхової компанії

Роль фінансової стійкості для страховиків є особливою, адже при реалізації страхової послуги страхувальник сплачує страховику страхову премію та розраховує, що в майбутньому при настанні страхового випадку страхова компанія повністю або частково покриє понесені збитки. Така особливість страхової діяльності обумовлює важливість забезпечення високого рівня фінансової стійкості страховика, що є одним з найголовніших завдань для менеджменту страхової компанії, адже від рівня фінансової стійкості буде залежати можливість виконання страховою компанією взятих на себе зобов'язань.

Високий рівень фінансової стійкості страхової компанії – це запорука вчасного та абсолютного виконання її фінансових зобов'язань перед клієнтами. Проте в умовах жорсткої ринкової конкуренції та стабільного впливу на діяльність страховика зовнішніх факторів, кожна організація повинна мати перевірений набір спеціальних важелів, методів за допомогою яких можна оптимізувати свою діяльність і вдосконалити управління фінансовою стійкістю. До їх складу можна віднести наступні:

1. Адекватна тарифна політика страхової компанії. Розумне коригування страхових тарифів відповідно до збитковості конкретних видів страхування. Основу надійності та фінансової стабільності будь-якої страхової організації складає ефективна тарифна політика. Тариф повинен бути побудований таким чином, аби досягався необхідний баланс між дохідною та витратною частиною фінансів страховика, і саме цей балансовий стан знаменує досягнення фінансової стійкості. Безпосередньо структура тарифної ставки є відображенням усіх важливих резервів і фондів, які призначені для реалізації різноманітних страхових операцій. Тому страховий тариф – це своєрідна міні-модель страхового фонду, яка гарантує проведення беззбиткового страхування.

2. Вдосконалення програми перестраховування. Перестраховий фонд – це своєрідна «подушка» безпеки кожної страхової організації, адже перестраховування захищає страховика від непередбачуваних втрат, які могли б бути понесені у випадку необхідності здійснення страхових виплат без наявності при цьому страхового покриття. Механізм перестраховування повинен гармонійно співіснувати та відповідати політиці лімітів та ризиків андеррайтингу, тарифній політиці, бізнес-ризикам, кредитоспроможності страховика та його фінансовим ризикам. Використовуючи цей інструмент правильно, організація має можливість вміло керувати ризиками, що виникають в межах її операційної діяльності.

3. Як важіль управління фінансовою стійкістю розглядаємо й запровадження новітніх технологій в страховій діяльності сприяє нарощуванню прибутку та укріпленню фінансової стійкості. Практикуючи та вдосконалюючи науково-технічні досягнення у всіх сферах функціонування, страховик матиме здатність протягом тривалого періоду часу здобувати надприбутки та нарощувати свої фінансові ресурси.

4. Крім того, ефективне управління фінансовою стійкістю страховика має бути націлене на оперативний й адекватний аналіз та зміну структури активів і засобів інвестування. Власний капітал будь-якої страхової організації – це «основа основ», фундамент, на якому будується вся її діяльність. Він є гарантією фінансової стійкості страховика, адже навіть під час браку страхових премій, що є необхідними для виконання зобов'язань, все може бути погашеним за рахунок власного капіталу. Тому й розумна балансова політика стане запорукою стабільної фінансової стійкості страховика. Розмір дебіторської та кредиторської заборгованостей теж вважаємо інструментом впливу на фінансову стійкість страхової компанії, адже зовнішня заборгованість – явище, якого сьогодні важко уникнути, проте воно не є бажаним у будь-якій економічній сфері. Невпинне нарощення до боргів рано чи пізно призводить до виникнення проблем зі споживачами, посередниками та призводить до банкрутства. В такому випадку, фінансова стійкість не просто

підривається – під сумнів ставиться функціонування компанії. Тому організації необхідно по мірі можливостей та часу врегульовувати розмір дебіторської та кредиторської заборгованості, тримаючи її в рамках допустимого рівня.

5. Знаходження додаткових шляхів реалізації страхових послуг це теж ефективний інструмент управління фінансовою стійкістю страховика. У просторі ринкової економіки, в умовах високого рівня пропозиції, потреби споживачів зростають з кожною покупкою товару або послуги, тому вдосконалення продукту компанії – це процес, який не повинен припинятися ні на хвилину. Не дивлячись на те, що страхова послуга – є доволі специфічним товаром, необхідно шукати та використовувати вигідні додаткові можливості щодо її вдосконалення та реалізації. Лише в такому випадку страхова організація матиме конкурентоспроможне та фінансово стійке положення на ринку. В умовах проникнення процесу глобалізації в усі сфери економічного простору, основним завданням страховика є оптимізація власної фінансової стійкості, адже саме завдяки їй страховик матиме змогу управляти чинниками зовнішніх та внутрішніх змін, забезпечивши нормальне наявне функціонування та майбутнє фінансове зростання.

Зміцнити фінансову стійкість страхової компанії здатний постійний контроль ключових показників, який надасть відповідні гарантії виконання страховиком своїх зобов'язань перед страхувальниками.

На наш погляд, враховуючи напрацювання вчених у даній проблематиці, перспективним інструментом управління фінансовою стійкістю страхової компанії, слід вважати імітаційне моделювання, що дає можливість на основі розробленої імітаційної моделі аналізувати та прогнозувати фінансову стійкість страхової компанії, за необхідності додавати нові коефіцієнти для більш ґрунтовного аналізу. Такі імітаційні моделі системної динаміки є тренажером для розробки та реалізації управлінських рішень у страхуванні, оскільки забезпечують [22]:

- реалізацію безперервних динамічних процесів із завданням тривалості і кроку моделювання;

- моделювання поведінки складної системи, до якої належить страхова компанія, оскільки в неї діють зворотні зв'язки. Відповідно до цього стає можливим простежувати вплив поточної діяльності страховика на кінцеві показники його роботи, а також зворотній вплив цих показників на активізацію або уповільнення діяльності компанії на страховому ринку;
- можливість врахування мінливості страхового ринку, що досягається за рахунок імітації різноманітних впливів стохастичних факторів (наприклад, кількості страхових випадків);
- засоби імітації часової затримки процесів (при врегулюванні страхових випадків), що наближає моделювання до реального протікання їх у часі.

Імітаційні моделі за структурою є блочними і відкритими. Це дозволяє включати за необхідністю нові блоки та змінні, не змінюючи загальної моделі процесу. Розробка імітаційної моделі страхової компанії дає можливість контролювати її операційну діяльність, аналізувати фінансову стійкість, вивчати динамічні властивості страхової компанії при заданому початковому стані та значеннях управляючих параметрів.

Для забезпечення ефективного управління фінансовою стійкістю в НАСК «Оранта» необхідно підтримувати певний обсяг надання послуг для забезпечення відповідного обсягу продажів, бо надмірні запаси відвертають грошові кошти. Підтримувати запаси необхідно на можливо низькому рівні, достатньому для реалізації відповідного обсягу продажів.

Розглянувши виявлені недоліки в страховій діяльності НАСК «Оранта» зазначимо, що для вирішення питання ефективного менеджменту фінансової стійкості страхових компаній необхідно використовувати комплексний підхід, що являє собою дворівневу систему [9]:

- на першому рівні пропонується проводити оптимізацію страхового портфелю;
- на другому рівні – визначати досягнутий рівень фінансової стійкості страхової компанії.

Варто зазначити, що перший рівень дає можливість оптимізувати страховий портфель у часі за допомогою економіко-математичного моделювання, що є початковою базою для забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. Другий рівень пов'язаний з оцінкою досягнутих результатів та передбачає визначення інтегрального показника фінансової стійкості страхової компанії.

Відповідно до оптимальної структури страхового портфелю НАСК «Оранта» частка медичного страхування має становити 29,2% (до оптимізації його частка становила 17,2%); страхування вантажів та багажу доцільно збільшити (з 4,6% до 7,4%); страхування майна збільшити до 8,2% проти 7,3%; страхування фінансових ризиків збільшити з 1,6% до 5%; страхування медичних витрат збільшити з 1,6% до 5%. При цьому має бути зменшена частка страхування відповідальності перед третіми особами з 24,6% до 7,0%; страхування від вогневих ризиків та стихійних явищ з 4,2% до 3,2%; страхування від нещасних випадків з 1,7% до 1,2% [38]. Решту видів страхування досліджуваній компанії не рекомендується включати до страхового портфелю з причин їх неефективності. Запропонована структура страхового портфелю буде сприяти зміцненню фінансової стійкості.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження управління фінансовою стійкістю страхової компанії нами зроблені такі висновки теоретичного та практичного характеру.

Фінансова стійкість страхових компаній є основною умовою, за допомогою якої інститут страхування може повноцінно виконувати свою багатопланову роль у процесі суспільного відтворення.

Враховуючи дослідження теоретичних та методологічних засад фінансової стійкості страхових компаній, виявлено, що в економічній літературі немає єдиного підходу до трактування цього поняття, але є різні його тлумачення. Під фінансовою стійкістю страхової компанії слід розглядати такий стан та якість фінансових ресурсів, за яких страхова компанія здатна протистояти негативному впливу екзогенних та ендогенних факторів, залишаючись при цьому платоспроможною та надійною, а також забезпечувати відновлення фінансових показників до необхідного рівня в разі дії деструктивних чинників.

Системний підхід до класифікації факторів, що формують фінансову стійкість і платоспроможність страхової організації, визначення масштабів і характеру впливу як внутрішніх так і зовнішніх факторів в умовах конкретної економічної ситуації дає можливість визначити межі регулювання діяльності страхової компанії.

Управління фінансовою стійкістю страхової компанії ґрунтується на певному механізмі, що являє собою сукупність елементів впливу на процес розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з фінансовою стійкістю страхової компанії.

На сучасному етапі постає питання все більшого проникнення страхування у всі галузі життя людини. Передумовою цього процесу є збільшення довіри до страхових компаній з боку суспільства, що можливо лише при наявності об'єктивного оцінювання фінансової стійкості останніх. Таким

чином проблема розроблення єдиної системи оцінювання фінансової стійкості та критеріїв, що її визначають, не втрачає своєї актуальності.

Існуючі методики оцінки фінансової стійкості надають можливість виявити рівень управління станом фінансової стійкості страхової компанії з метою запровадження комплексу дієвих превентивних заходів на ранніх стадіях фінансової дестабілізації страхової компанії. Менеджмент страхової компанії повинен вести постійний моніторинг критеріїв забезпечення, фінансових показників та оцінювати фінансову стійкість підприємства з метою якісного управління капіталом та недопущення можливого банкрутства компанії.

Здійснений аналіз сучасного стану розвитку страхових компаній України дозволив визначити ключові елементи забезпечення їх фінансової стійкості, а саме: власний капітал, страхові резерви, активи, страхові премії, тарифні ставки та їх розрахунок, страховий портфель, інвестиційна та перестрахова діяльність. Аналіз діяльності страхових компаній України дозволив виділити ряд ключових тенденцій, основними з яких є: збільшення обсягу страхових премій, страхових виплат, низький рівень страхових виплат, зменшення кількості страхових компаній, збільшення їх активів.

НАСК «Оранта» - це надійна та стабільна страхова компанія, яка має активні ділові й партнерські зв'язки, орієнтована на динамічний розвиток та миттєве вирішення потреб клієнтів. Проведений аналіз основних фінансово-економічних показників страховика показав, що страхова компанія у 2018 році на 323110,80 тис. грн. збільшила обсяг наданих послуг в порівнянні з 2014 роком, що в динаміці становить 275%. Така тенденція зростання обсягу наданих послуг зумовлена розширенням центрів наданих страхових послуг та збільшенням кількості клієнтів. Позитивним явищем слід вважати нарощення обсягів сформованих страхових резервів упродовж досліджуваного періоду на 32,5%, обсягів активів. Як негативний факт – це зменшення розміру власного капіталу внаслідок збиткової діяльності. Крім того, встановлено, що досліджувана страхова компанія майже не перестраховує власні ризики, що

може в майбутньому негативно вплинути на її платоспроможність, про що свідчать надто високі значення показник незалежності від перестраховування.

Розраховані показники фінансової стійкості страхової компанії знаходяться на рівні, що дозволяє компанії виконувати свої страхові зобов'язання. Незначним є зниження коефіцієнту автономії, і це пояснюється тим, що в компанії переважає частка залученого капіталу. Негативним фактором є зростання залежності від позикових коштів, наявність збитків за 2017-2018рр. Фінансова стійкість страхової компанії забезпечена належною платоспроможністю, де величина перевищення фактичного запасу платоспроможності над нормативним на кінець 2018р. становить 539779 тис. грн., та сформованими страховими резервами, які становлять 476 463 тис. грн.

Важливими показниками фінансової стійкості страхової компанії, є платоспроможність, тарифна політика, управління страховим портфелем, прийнята система перестраховування, яка полягає у тому, що на відповідальності страховика залишаються тільки ті ризики, за якими він може виконувати зобов'язання, виходячи зі своїх фінансових можливостей.

Позитивний вплив даних показників на фінансовий стан страхової компанії забезпечується тільки за виконання наступних умов:

- використання механізму перестраховування повинно бути ефективним, тобто відстежується співвідношення між досягнутими від операції ефектом і витратами на здійснення операції. Даний інструмент надає додаткову можливість управління ризиками, які є межах операційної діяльності страховика;

- досягнення необхідного балансу між доходами і витратами страхової організації, наприклад, за допомогою встановлення обґрунтованого та ефективного страхового тарифу. Зниження тарифу фактично завищує ефективну кількість договорів, а неправильна структура та методика визначення тарифної ставки може призвести до втрати конкурентних позицій компанії на страховому ринку в разі завищення тарифу та збільшення імовірності банкрутства – при зниженні страхової премії;

- створення стійкого страхового портфеля, тобто досягти такої його структури, яка б забезпечувала оптимальне співвідношення між безпекою і прибутковістю. Це можливо шляхом постійного аналізу і коригування співвідношення між напрямками страхування, страховими сумами та рівнями ризику об'єктів у розрізі діючих та новоукладених страхових договорів;

- формування страхові резерви з метою відшкодування витрат, які можуть понести страхувальники в результаті настання страхового випадку за відповідним видом ризику. Таким чином, страхова компанія може розподілити відповідальність за кожним із видів страхування.

Проведені дослідження дають змогу зробити висновок, що страхова компанія повинна врахувати якомога більше чинників впливу на її діяльність, як внутрішніх, так і зовнішніх, з метою зміцнення рівня її фінансового стану. За умови правильної оцінки своєї фінансової стійкості страховик зможе здійснювати ефективне управління власними фінансовими ресурсами, досягти належного рівня конкурентоспроможності своєї страхової компанії, забезпечить виконання зобов'язань у повному обсязі та функціонування страхової компанії протягом тривалого періоду навіть при настанні значних за розмірами збитків.

Відтак, основним напрямом зміцнення фінансової діяльності є усунення збитків та забезпечення збільшення її прибутку. Резервами його зростання є напрямки по збільшенню обсягів надання послуг, зменшення витрат на реалізацію страхових послуг, постійному зниженню позареалізаційних збитків.

В умовах невизначеності та широкого спектру ризиків страхова компанія повинна надавати надійний страховий захист юридичним і фізичним особам, сприяючи їх ефективному функціонуванню та забезпечуючи їх впевненість у майбутньому. Стійкість страхової компанії є не лише важливою передумовою їх виживання, але й запорукою успішної реалізації їх місії та стратегічних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова М. М. Страхування: навчальний посібник / М. М. Александрова. –К. : ЦУЛ, 2002. –208 с.
2. Балицька М.В. Методика оцінки фінансової стійкості страхової компанії. *Финансовыє услуги*. 2017. №5. С. 32-36. Режим доступу: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/finu_2017_5_9
3. Балицька М.В. Роль фінансової стійкості страхових компаній у забезпеченні фінансової стабільності економіки країни. *Економіка та держава*. 2016. Вип.9. С. 90-93.
4. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа: 5-те вид. К: Знання, 2006. 351 с.
5. Біла Д. В. Регулювання діяльності страхових компаній у Європейському Союзі. *Бізнес-інформ*. 2018. №4. С. 33-39.
6. Болдова А.А., Пухальська Н. О., Паламарчук Т. І. Страхування в Україні: огляд вітчизняного ринку. *Приазовський економічний вісник*. 2018. №3(08). С. 135-138.
7. Бондарчук М. К. Ефективні методи діагностики фінансового стану страхової компанії та їх апробація. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип.23.15. С.147–153.
8. Бойко А.О. Теоретичні основи та практичний досвід забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. *Економічні науки ресурс*. 2010. №7. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2010_7_4/4.pdf
9. Братюк В.П. Дослідження управління фінансовою надійністю страховика на прикладі страхових компаній України. *Ефективна економіка*. 2014. -№11. <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3509>
10. Вовчак О.Д. Страхова справа: підручник. Київ: Знання, 2011. 391 с.
11. Галь С. В. Дослідження чинників вибору страхової компанії. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної студентської конференції магістрантів*. 2016. С. 236–237.

12. Гавриляк Т.С. Стратегія забезпечення функціонування механізму для активізації інвестиційної діяльності страховика. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2015. Том 22. №1. С. 97–101.
13. Грищенко В. Фінансова стабільність та клієнтоорієнтованість – основний тренд НАСК «Оранта». *Страховий ринок України*. 2016. №5. С. 8-14.
14. Добош Н. Оцінка фінансової стійкості страховика. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. №19. С. 207 – 212.
15. Журавка О.С., Діденко І.В., Колесник А.І. Фактори впливу на фінансову безпеку страхових компаній. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. №5/5. С. 15–20.
16. Журавка О.С., Темченко А. Р., Федорченко В. Г. Теоретичні підходи до визначення фінансової стійкості страхових компаній. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип..22. Ч.1. С. 117-122.
17. Журавльова О.Є. Особливості впливу факторів на фінансову стійкість страхових компаній. *Ринок цінних паперів України*. 2013. №1-2. С. 39-45.
18. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 №85/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.
19. Іванюк І. С., Маруженко Д. С. Теоретичні підходи до визначення категорії «фінансова стійкість страхової компанії». *Фінанси України*. 2006. №11. С. 77–89.
20. Карплюк Ю.М. Теорія та практика фінансової стійкості страховика.: URL: <http://naub.oa.edu.ua/>
21. Кисільова І.Ю. Оцінка фінансової надійності страховика. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2014. Т. 19. Вип. 2/5.
22. Клепікова О. А., Поліщук С. О., Аналіз головних показників фінансової стійкості страхової компанії з використанням імітаційного моделювання. *Вісник Харківського національного університету імені Карабіна*. 2019. Вип. 96. С. 80-94.
23. Кисільова І.Ю. Оцінка фінансової надійності страховика. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2014. Т. 19. Вип. 2/5.

24. Кириллова Н. Финансовая устойчивость и несостоятельность страховых компаний. *Страховое дело*. 2001. №5. С. 17–21.
25. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>
26. Курок О.О. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній. *Економічний вісник університету*. 2016. №4. С. 557-560.
27. Ненно І.М. Прогнозування фінансового розвитку страхової компанії. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2008. Т.12. Вип. 21, Ч. I. С. 47-54
28. Олійник В.М., Бондаренко Є.К. Поняття фінансової стійкості страхової компанії та елементів впливу на неї. *Збірник наукових праць*. 2014. Випуск 39. С. 149-157.
29. Олійник В. М. Фінансова стійкість страхових компаній: монографія. Суми: Університетська книга. 2015. 287с.
30. Основні фінансові показники діяльності. // <https://oranta.ua/public/finance/>
31. Павловська О. В. Фінансова стійкість страхової компанії та критерії її визначення. *Ефективна економіка*. 2015. №6. URL: <file:///C:/Users/Администратор/Desktop/>
32. Палкин А.В. Функциональная взаимосвязь показателей и факторов финансовой устойчивости страховой организации. *Финансы*. 2008. №12. С. 68-73.
33. Пахненко О.М., Семенов А.Ю. Мілютіна М.О. Страховий ринок України та ЄС: порівняльний аналіз. *Економіка і суспільство*. Мукачівський державний університет. 2017. Вип.12. С.612–617. URL : http://economyandsociety.in.ua/journal/12_ukr/101.pdf.
34. Підсумки діяльності страхових компаній за 2018р. – URL: <https://forinsurer.com/files/file00654.pdf>
35. Підсумки діяльності страхових компаній за 2017р. URL: <https://forinsurer.com/files/file00634.pdf>

36. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016р. URL: <https://forinsurer.com/files/file00602.pdf>
37. Пікус Р.В. Фінансова стійкість страхової організації та джерела її забезпечення. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2016. №3 (180). С. 6-10.
38. Про компанію. URL: <https://oranta.ua/history/>
39. Пруц Р.Я. Визначення факторів фінансової стійкості страхової компанії. *69-та студентська науково-технічна конференція. Секція «Економіка і менеджмент»*: збірник тез доповідей. Львів: видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 589–591.
40. Річна фінансова звітність ПАТ НАСК «ОРАНТА» за 2014 рік. URL: <https://oranta.ua/upload/iblock/472/4728c732a9c2faec3a4b0f3d8259cba8.pdf>.
41. Річна фінансова звітність ПАТ НАСК «ОРАНТА» за 2015 рік. URL: <https://oranta.ua/upload/iblock/103/10338a4551b157219f9245eb485f9ccc.pdf//>
42. Річна фінансова звітність ПАТ НАСК «ОРАНТА» за 20016 рік URL: <https://oranta.ua/upload/iblock/2b8/2b881455a0b6b2809944ca074e31a225.pdf>.
43. Річна фінансова звітність ПАТ НАСК «ОРАНТА» за 2017 рік. URL: <https://oranta.ua/upload/iblock/968/9687f5acc96e5e6ff4caa3881599b434.pdf>
44. Річна фінансова звітність ПАТ НАСК «ОРАНТА» за 2018 рік. URL: <https://oranta.ua/upload/iblock/27c/27c6077196ee620807af7464d06ed0eb.pdf>
45. Рейтинг страхових компаній України. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/19/12/50>
46. Рейтинг фінансової стійкості НАСК «Оранта». URL: bi.com.ua/RU/company/nask-oranta.html.
47. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України «Про затвердження Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків» від 17.03.2005р. №3755. URL: http://expert-rating.com/data/upload/PI_ratings/rk_gosfinuslug_3755_strah.pdf
48. Сергієнко О. В. Місце страхового тарифу у забезпеченні стійкості страхової компанії. *Ефективна економіка*. 2011. №5. URL:

<http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=652>

49. Сисоєва Л. В. Аналіз фінансових ресурсів та достатності власного капіталу, як рівень фінансової надійності страховика. *Економічний простір*. 2010. №43. С. 301-312.
50. Сич О. А. Оцінка фінансової стійкості страхової компанії. *Ефективна економіка*. – DOI: 10.32702/2307-2105-2018.11.99.
51. Сосновська О.О. Елементи забезпечення фінансової стійкості страхових компаній. *Економіка, фінанси і управління в XXI столітті: аналіз тенденцій та перспективи розвитку*: зб. тез міжнародної науково-практичної конференції. 2017. С. 70-74.
52. Сташкевич Н. М. Застосування фінансових важелів в підвищенні фінансової стійкості страховиків. *Науковий вісник Одеського державного економічного університету*. 2014. №5(213). С. 117-129.
53. Страховий менеджмент : підручник; за ред. д.е.н., проф. С. С. Осадця. К. : КНЕУ, 2011. 333 с
54. Страхування: підручник / А.Т. Артюх, В.Л. Бабко, Т.В. Бабко [та ін.]; за наук. ред. С.С. Осадець. [2-ге вид., перероб. і доп.]. К.: КНЕУ, 2002. С.76.
55. Страхування : практикум : навчальний посібник / за ред. В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і допов. –К. : Знання, 2011. –607 с.
56. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній (методологія оцінки та механізми забезпечення): дис. д-ра економ. наук : спец. 08. 00. 08 – гроші, фінанси і кредит / Н. В. Ткаченко; ДВНЗ «УАБС НБУ». Суми, 2011. 418с.
57. Ткаченко Н.В. Взаємозв'язок факторів і показників фінансової стійкості страховика. URL:<http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/4858/1/472010.pdf>
58. Ткаченко Н. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній : теорія, методологія та практика : монографія: Нац. банк України, Ун-т банк. справи. Черкаси : Черкаський ЦНТЕГ, 2009. 570с.
59. Хома І. Б. Економіко-математичне моделювання діяльності страхової компанії на фінансовому ринку. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2000. №4. С. 103–107.

60. Цугунян А.М. Фінансова стійкість страховиків та шляхи її зміцнення. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2014. №2. С. 45-53.
61. Чкан І.О. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній. *Науковий огляд*. 2014. Том2.№1. URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/68>
62. Шевчук О. О. Економіко-математичне моделювання діяльності страхової компанії : дис. ... к.е.н. : 08.03.02 / О. О. Шевчук. Львів, 2003. 187 с.
63. Юхименко В.М. Страховий ринок України в контексті впровадження вимог Solvency II. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 12. С. 190–193.
64. Якістю, а не кількістю: фінансові показники українського страхового ринку зростають. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - <https://business.ua/special/75-finansovij-oskar-2018/4806-yakistiu-a-ne-kilkistiu-finansovi-pokaznyku-ukrainskoho-strakhovoho-rynku-zrostaiut>.
65. Pukała, R., Vnukova, N., Achkasova, S., Smoliak, V. Improvement of the methodology for assessing the capital adequacy to cover the reinsurance default risk. *Економічний часопис-XXI*, № 5-6 2017. P.152-156.
66. Global insurance trends analysis 2018. LUAssets: URL : [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-global-insurance-trends-analysis-2018/\\$File/ey-global-insurance-trends-analysis-2018.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-global-insurance-trends-analysis-2018/$File/ey-global-insurance-trends-analysis-2018.pdf).

ДОДАТКИ

Таблиця А.1. Підходи до визначення поняття «фінансова стійкість страхової компанії»*

Автор	Сутність трактування
Пруц Р.Я. [39]	Економічна категорія, що характеризує такий стан його фінансових ресурсів, їхнього розподілу та використання, за якого страхова компанія є платоспроможною та здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу зовнішніх чинників, спричинених зміною параметрів середовища
Палкин А.В [32]	Система, що адаптується до змін зовнішнього середовища та має дві ознаки, а саме платоспроможність, тобто можливість розрахуватися за своїми зобов'язаннями, та наявність фінансових ресурсів для розвитку, щоб відповідати можливим змінам зовнішніх умов
Бойко А. О. [8]	Комплекс дій (фінансового, інвестиційного та організаційного характеру), спрямованих на постійну підтримку балансу між витратами та зобов'язаннями страховика та фінансовими ресурсами, необхідними для їх покриття або виконання, в результаті чого досягається ефективний розвиток страхової компанії, незважаючи на зміну зовнішніх та внутрішніх факторів функціонування економіки
Базидевич В. Д. [4], Пікус Р.В [37]	Здатність виконувати взяті зобов'язання за договорами страхування за умови дії несприятливих чинників, а також змін в економічній кон'юнктурі; майновий і фінансовий стан, за якого величина й структура власних і прирівняних до них коштів, ліквідних активів є наслідком ступеня досконалості організації страхування, розвитку його нових видів, а також масовості проведення ефективних страхових операцій, режиму економії, забезпечуючи в будь-який момент часу певний рівень платоспроможності
Вовчак О.Д. [10]	Здатність страховика виконувати прийняті страхові зобов'язання за договорами страхування та перестраховування.
Іванюк І. С. [19]	Економічна категорія, що характеризує такий стан його фінансових ресурсів, їх розподілу й використання, за якого страхова компанія є платоспроможною і здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу зовнішніх чинників, спричинених зміною параметрів середовища, у якому воно перебуває, і/або внутрішніх чинників, викликаних реалізацією одного або низки ризиків страховика
Шевчук О.О. [62]	Здатність страхової компанії зберігати нормальний стан фінансових потоків під впливом незначних змін зовнішнього середовища, постійне збалансування або перевищення доходів над витратами по страховому фонду в цілому
Олійник В. М. [29]	Накий стан та якість фінансових ресурсів, за яких компанія здатна протистояти негативному впливу екзогенних та ендогенних факторів, залишаючись при цьому платоспроможною та надійною, а також забезпечуючи відновлення фінансових показників до необхідного рівня в разі дії деструктивних чинників.

*Примітка. Складено автором на основі опрацювання [4, 8, 10, 19, 32, 37, 39]

Таблиця Б.1. Фактори фінансової стійкості страхової компанії за її статусом*

Страхова компанія як суб'єкт господарювання	Страхова компанія як суб'єкт ринку фінансових послуг
Обсяг власного капіталу в таких статтях як статутний капітал, резервний капітал, обсяг нерозподіленого прибутку, додатково вкладений капітал	Політика щодо централізованих страхових резервних фондів
Обсяг залученого капіталу, а саме обсяг залучених довгострокових та поточних зобов'язань	Формування суми фактичного запасу платоспроможності
Загальна величина прибутку компанії, який формує нерозподілений прибуток	Формування нормативного запасу платоспроможності
Обсяг необоротних активів, що впливає на ліквідність та фінансову стійкість страховика Обсяг запасів, що характеризує значну частину обсягу оборотного капіталу, які першочергово потребують фінансування Загальний обсяг валюти балансу, тобто загальний обсяг фінансових ресурсів організації, що характеризує величину самого страховика і обсяг коштів який обертається	Державний нагляд у сфері страхування

*Примітка. Складено автором на основі опрацювання [].

Таблиця В.1. Методики оцінки фінансової стійкості страховика*

Показники	Формула розрахунку	Нормативне значення
<i>Згідно Закону України «Про страхування»</i>		
Статутний фонд	Статутний капітал	1 млн. євро
Страхові резерви	Сума страхових резервів	*
Фактичний запас платоспроможності	Баланс - НА - Зобов'язання	71,1 млн. грн.
<i>Тести раннього попередження відповідно до Розпорядження Нацкомфінпослуг</i>		
Зворотний показник Платоспроможності, %	$ЗПП = (\text{Загальна сума зобов'язань} / \text{Валюта балансу}) * 100\%$	0-20
Показник незалежності від перестраховування, %	$ПНП = (\text{Чиста сума премій} / \text{Валова сума премій}) * 100\%$	50-85
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу, %	$ПВРК = (\text{Чисті страхові резерви} / \text{Валюта балансу}) * 100\%$	0-50
<i>Оцінка фінансової стійкості підприємства</i>		
Коефіцієнт автономії, %	$КА = (\text{Власний капітал} / \text{Валюта балансу}) * 100\%$	більше 50
Коефіцієнт забезпечення власним капіталом, %	$КЗВ = (\text{Власний капітал} - \text{Необоротні активи}) / \text{Оборотні активи}) * 100\%$	більше 10

*Примітка. Складено автором на основі опрацювання [18, 47, 54, 58].

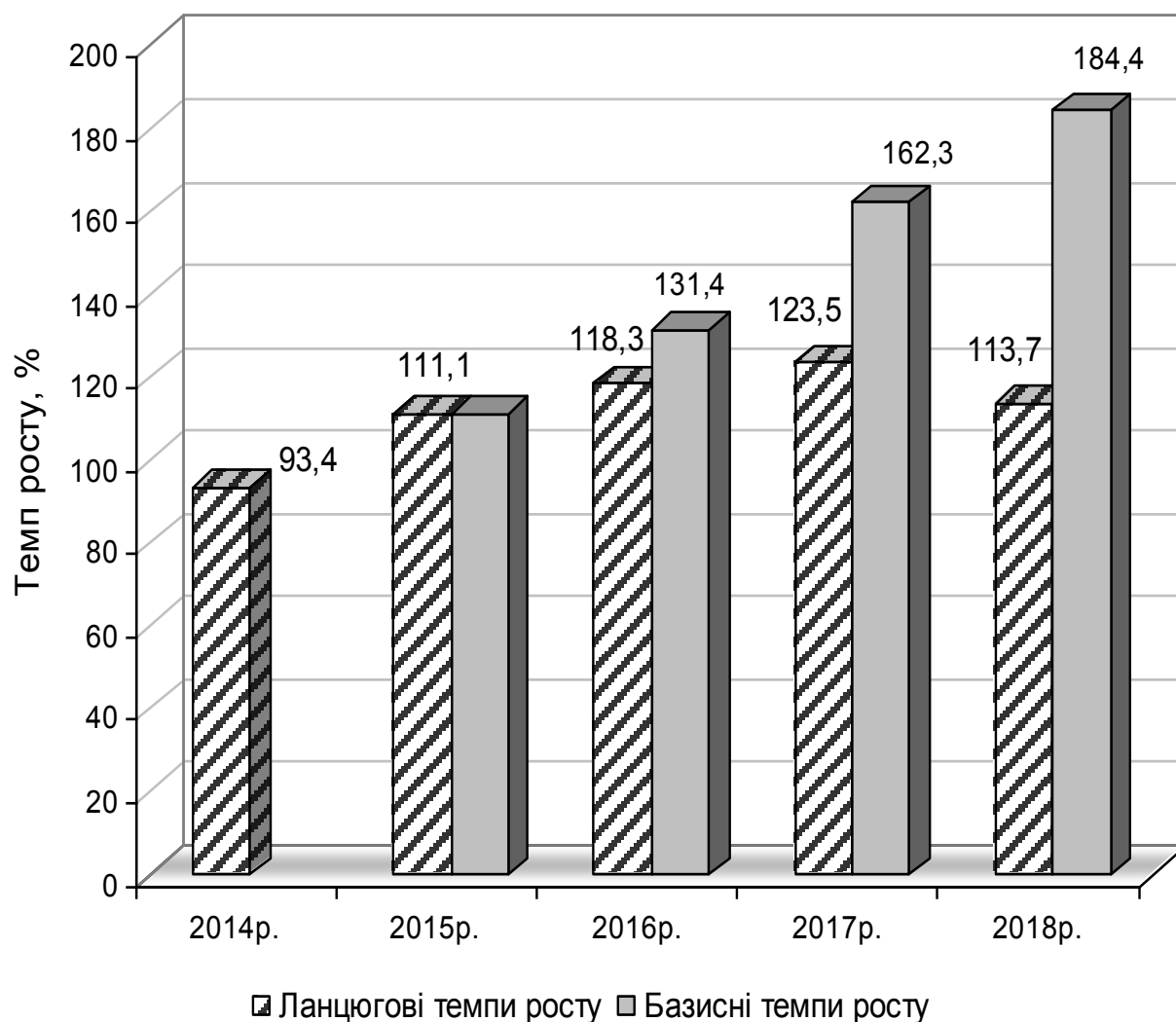

Рисунок Г.1 – Динаміка страхових премій страхових компаній України у 2014-2018рр.*

*Примітка. Побудовано автором на основі власних розрахунків і звітності [34-36].

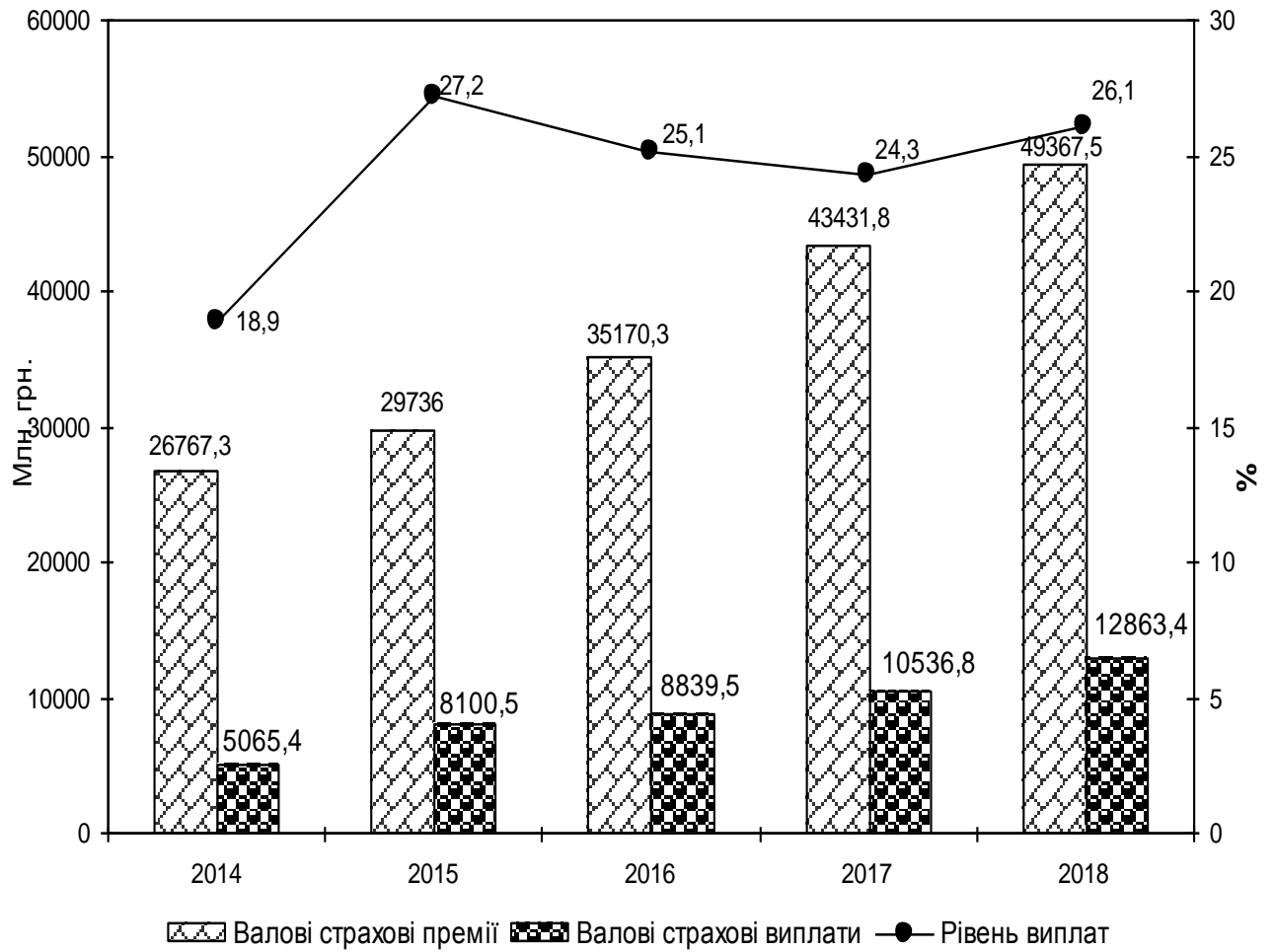

Рисунок Д.1 – Рівень страхових виплат страхових компаній України у 2014-2018рр.*

*Побудовано автором на основі [34-46].

Таблиця Е.1. Динаміка валових страхових премій страхових компаній України за видами страхування в 2014-2018рр.*

Види страхування	Темпи росту до попереднього року, %			
	2015	2016	2017	2018
Автострахування	120	117,9	114,4	122,3
Страхування життя	101,2	126	105,7	134,1
Медичне страхування	118,7	122,1	122,3	121
Страхування майна	108,8	118,8	123,1	126,3
Страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ	85,7	129	141	125
Страхування фінансових ризиків	82,9	99,9	155,5	91,8
Страхування відповідальності перед третіми особами	143,3	101,7	139,7	87,8
Страхування вантажів і багажу	193	123	107,1	87,8
Страхування від нещасних випадків	55,6	156,3	156,3	134,1
Страхування медичних витрат	147,8	148,2	122,6	151,1
Авіаційне страхування	162,3	111,6	152,5	136,3
Страхування кредитів	50,9	152,3	68,7	200
Інші види страхування	129,1	114,2	127,3	123,1
Всього	111,1	118,3	123,5	113,7

*Розраховано автором на основі [34-36].

Таблиця Ж.1. Динаміка валових і чистих страхових виплат страхових компаній України за 2014-2018рр.*

Види страхування	Страхові виплати, млн. грн.									
	Валові 2014	Чисті 2014	Валові 2015	Чисті 2015	Валові 2016	Чисті 2016	Валові 2017	Чисті 2017	Валові 2018	Чисті 2018
Автостра-хування	2873,9	2744,1	3187,2	3077,6	3868,3	3707,5	4997,8	4 802,9	5831,6	5623,8
Медичне страхування	1108	1108	1198	1197	1341	1339,9	1672,0	1 671,6	2095,4	2094,9
Страхування майна	176,4	172,5	434,1	429,3	149,7	149,4	262,5	260,6	1 423,6	1412
Страхування фінансових ризиків	46,9	41,6	1402,6	1257,3	935,4	822,8	1879,2	1 803,6	1585,0	1393,4
Страхування життя	239,2	239,2	491,6	491,6	418,3	418,3	556,3	556,3	704,9	704,9
Страхування медичних витрат	112,1	111,1	169,2	169,1	216,8	216,1	263,5	261,4	312,8	311,5
Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	192,9	161,7	109,8	106,4	81,9	81,4	167,2	165,1	262,4	249,7
Страхування вантажів та багажу	-	-	116,4	114,7	392,8	392,5	66,1	63,9	122,1	119,3
Страхування кредитів	60,0	60,0	302,6	302,6	1101,7	1101,7	261,3	261,3	78,0	78,0
Інші види страхування	255,6	254,3	688,5	456,4	333,2	331,4	410,9	410,1	447,6	444,7
Всього	5065,4	4893,0	8100,5	7602,8	8839,5	8561,0	10536,8	10256,8	12863,4	12432,6

*Складено автором на основі [34-36].

Таблиця 3.1. Основні фінансово-економічні показники діяльності НАСК «Оранта» у 2014-2019рр.*

№ з/п	Показники	2016р.	2017 р.		2018 р.		2019р.**
		Абсолют-не значення	Абсолют-не значення	Темп росту у % до попереднього року	Абсолют-не значення	Темп росту у % до попереднього року	Абсолют-не значення
1.	Активи, тис. грн.	631176,0	679615,0	107,7	783633,0	115,3	812520,0
2.	Власний капітал, тис. грн.	261970,1	250507,0	95,6	228887,7	91,4	202639,0
3.	Страхові резерви, тис. грн.	328704,3	376 979,3	114,7	499430,2	132,5	567983,8
3.1	Резерв незароблених премій, тис. грн.	171277,0	217105,0	126,8	297146	136,5	85033,1
3.2	Резерв належних виплат	142078,0	140811,0	99,1	202284,0	143,6	451586,6
4.	Частка перестраховальників у страхових резервах	36773,2	29853,1	81,2	72258,5	242,0	87528,0
5.	Страхові премії, тис. грн.	508642,4	610415,3	120,0	776790,8	127,3	451587,0
6.	Премії, передані у перестраховування, тис. грн.	39816,9	46693,5	117,2	47126,6	100,9	41810,1
6.1	- резидентам	28385,0	32 978,9	116,2	32696,1	99,1	23954,1
6.2	- нерезидентам	11431,9	13714,6	120,0	14430,5	105,2	17855,9
7.	Страхові виплати, тис.грн.	149941,7	195381,9	130,3	267523,7	136,9	154361,2
8.	Виплати, отримані від перестраховальників	12326,2	14965,7	121,4	18420,0	123,1	10390,7
9.	Чистий прибуток, тис. грн.	34735,4	- 4601,2	-13,2	-31994,0	6,9 раз	-26248,1
10	Рівень страхових виплат, %	29,48	32,02	108,6	34,4	107,4	34,18

*Примітка. Складено автором на основі фінансової звітності [30, 40-44].

** Дані станом на 1.07.2019р. [45]